

**Y Weinyddiaeth
Gyfiawnder**

Peilot Cynllun Braenaru Cyfraith Breifat

Deall Profiad Plant a Theuluoedd

**Dr Charlotte Barlow, Dr Helen Richardson Foster, Dr Clare
Scollay, Elizabeth Dunk,**

**Dr Paul Hargreaves a'r Athro Christine Barter
Connect Centre, Prifysgol Canol Swydd Gaerhirfryn**

Dr Ceryl Davies

Prifysgol Bangor

Carla McDonald-Heffernan a Sophie Carter

Y Ganolfan Arloesi ym maes Cyfiawnder

Gwasanaeth Dadansoddi Ystadegau Y Weinyddiaeth Gyfiawnder

2025

Y Weinyddiaeth Gyfiawnder

Mae'r Gwasanaethau Dadansoddi Ystadegau yn bodoli i wella'r gwaith o lunio polisïau, gwneud penderfyniadau ac ymarfer gan y Weinyddiaeth Gyfiawnder. Mae'n gwneud hyn drwy ddarparu data a chynghor cadarn, amserol a pherthnasol sy'n deillio o'r gwaith ymchwil a dadansoddi a wneir gan ddadansoddwyr yr adran a chan y gymuned ymchwil ehangach.

Ymwrthodiad

Mae'r farn a fynegwyd yn rhai'r awduron ac nid ydynt yn cael eu rhannu'n angenrheidiol gan y Weinyddiaeth Gyfiawnder (ac nid ydynt yn cynrychioli polisi'r Llywodraeth).

Cyhoeddwyd gyntaf 2025

© Hawlfraint y Goron 2019

Mae'r cyhoeddiad hwn wedi'i drwyddedu o dan delerau'r Drwydded Llywodraeth Agored f3.0 ac eithrio pan nodir fel arall. I weld y drwydded hon, ewch i nationalarchives.gov.uk/doc/open-government-licence/version/3

Ble rydym wedi nodi unrhyw wybodaeth y mae ei hawlfraint yn eiddo i drydydd parti, byddwch angen derbyn caniatâd gan y deilwyr hawlfraint dan sylw.

Dylid anfon unrhyw ymholiadau am y cyhoeddiad hwn atom yn mojanalyticservices@justice.gsi.gov.uk

Mae'r cyhoeddiad hwn ar gael i'w lawrlwytho yn <http://www.justice.gov.uk/publications/research-and-analysis/moj>

ISBN 978 X XXXXX XXX X

Cydnabyddiaeth

Dymuna'r awduron ddiolch yn ddiffuant i'r holl gyfranogwyr sydd wedi rhoi eu hamser gwerthfawr i rannu eu profiadau a siarad gyda ni fel rhan o'r prosiect hwn. Hoffem hefyd ddiolch i'r Weinyddiaeth Gyfiawnder am roi'r cyfle i ni arwain ar werthuso'r gwaith pwysig hwn. Hoffem ddiolch yn ddiffuant yn benodol i'r Tîm Prosiect Cyfiawnder Teulu yn y Weinyddiaeth Gyfiawnder am eu cefnogaeth werthfawr drwy gydol y broses werthuso.

Yr awduron

Dr Charlotte Barlow, Darlennydd mewn Cyfiawnder Troseddol a Phlisma, Prifysgol Canol Swydd Gaerhirfryn

Dr Helen Richardson Foster, Uwch Gymrawd Ymchwil, Canolfan Connect, Prifysgol Canol Swydd Gaerhirfryn

Dr Clare Scollay, Cymrawd Ymchwil, Canolfan Connect, Prifysgol Canol Swydd Gaerhirfryn

Elizabeth Dunk, Cydymaith Ymchwil, Prifysgol Canol Swydd Gaerhirfryn

Dr Ceryl Davies, Economegydd Gofal Cymdeithasol, Prifysgol Bangor

Carla McDonald-Heffernan, Swyddog Ymchwil yn y Ganolfan Arloesi ym maes Cyfiawnder

Dr Paul Hargreaves, Darlithydd mewn Plisma, UCLan

Yr Athro Christine Barter, Athro Atal Trais Rhyngpersonol, Prifysgol Canol Swydd Gaerhirfryn

Sophie Carter, Pennaeth Ymarfer Cyfiawnder Teulu yn y Ganolfan Arloesi ym maes Cyfiawnder

Cynnwys

Rhestr o dablau

1. Crynodeb Gweithredol	1
1.1 Cyd-destun	1
1.2 Dulliau	2
1.3 Canfyddiadau Allweddol	3
1.4 Mewnwelediadau a Dysgu ar gyfer Gweithredu yn y Dyfodol	5
2. Cefndir	7
2.1 Ymateb y Llywodraeth i'r Materion a Nodwyd mewn Achosion Cyfraith Breifat	8
2.2 Gwerthusiad	10
3.Dulliau	
3.1 Recriwtio Cyfranogwyr a Chasglu Data	11
3.1 Dadansoddi Data	12
3.2 Cyfyngiadau Data	13
4. Canfyddiadau: Cynnydd tuag at Amcanion y Peilot Cynllun Braenaru	15
4.1 Profiad y Llys	15
4.2 Lleihau Ail-drawmateiddio Goroeswyr Cam-drin Domestig	18
4.3 Profiad a Chyfranogiad Plant	27
4.4 Dull Amlasiantaethol	32
4.5 Effeithiolrwydd y Broses Llys	33
4.6 Achosion sy'n Dychwelyd	34
5. Canfyddiadau: Materion Ehangach Cyfiawnder Teuluol	38
5.1 Honiadau o Ymddygiadau Dieithrio	38
5.2 Cynrychiolaeth Gyfreithiol	39
6. Crynodeb a Mewnwelediadau ar gyfer Gweithredu	40
6.1 Crynodeb	40
6.2 Mewnwelediadau a Dysgu ar gyfer Gweithredu yn y Dyfodol	42
Cyfeiriadau	46
Atodiad A	50
Geirfa	50
Atodiad B	52

Model Peilot Cynllun Braenaru	52
Atodiad C: Atodiad Technegol	54
Ystyriaethau Moesegol	54
Atodiad D	57
Nodweddion Cyfranogwyr	57

Rhestr o dablau

Tabl 1: Nifer o rieni gafodd eu cyfweld ar draws y ddau safle	57
Tabl 2: Nifer o blant gafodd eu cyfweld ar draws y ddau safle	57
Tabl 3: Nodweddion a adroddwyd arnynt gan gyfranogwyr yn y sampl	58

1. Crynodeb Gweithredol

1.1 Cyd-destun

Mewn ymateb i adroddiad y Weinyddiaeth Gyfiawnder (MoJ)¹ *'Asesu'r Risg o Niwed i Blant a Rhieni mewn Achosion Plant Cyfraith Breifat'* (Hunter, Burton & Trinder, 2020), sefydlwyd y peilot Cynllun Braenaru cyfraith breifat yn ardaloedd llys teulu Dorset a Gogledd Cymru o Chwefror 2022. Nod y peilot oedd gwella profiadau plant a theuluoedd drwy:

- Gwella profiad yn y llys teulu i bob parti, yn enwedig rhieni sydd wedi goroesi cam-drin domestig a'u plant; gwella profiad plant o'r broses llys a'u cyfranogiad (priodol) yn y broses llys.
- Mabwysiadu dull amlasiantaethol i wella cydlynu rhwng y llysoedd teulu a'r asiantaethau perthnasol, megis awdurdodau lleol a'r heddlu, a'r ffordd y caiff honiadau o gam-drin domestig a risgiau eraill eu trin.
- Darparu proses llys fwy effeithlon sy'n lleihau oedi tra'n sicrhau bod pob gorchymyn yn ddiogel ac yn briodol i'r achos.
- Lleihau ail-drawmateiddio goroeswyr cam-drin domestig, gan gynnwys plant, a allai gael ei brofi yn ystod y broses.
- Lleihau nifer yr achosion sy'n dychwelyd drwy orchmynion llys mwy cynaliadwy.

Disodlodd y Cynllun Braenaru y broses llys flaenorol yn y ddau safle peilot – Rhaglen Trefniadau Plant (CAP) – gyda model newydd yn cynnwys tri cham: (1) casglu gwybodaeth a gwerthuso, (2) penderfyniad a/neu ymyrraeth, a (3) adolygiad². Yn benodol, cyflwynodd y model Cynllun Braenaru:

¹ Darparwyd Rhestr Termau yn Atodiad A.

² Roedd y model peilot yn cynnwys y cam hwn, fodd bynnag, gyda chytundeb asiantaethau gweithredol, cafodd y cam adolygu ei ddileu o'r Cyfarwyddyd Ymarfer yn Rhagfyr 2024. Mae gwaith yn parhau i archwilio dulliau amgen o gefnogi teuluoedd yn dilyn gorchymyn terfynol. Diweddariad darparu Cynllun Braenaru Cyfraith Breifat – GOV.UK.

- casglu gwybodaeth yn gynharach gan weithwyr proffesiynol i gael gwell dealltwriaeth o anghenion a risgiau diogelu a lles teuluoedd.
- ffocws ar wella llais y plentyn drwy ganolbwyntio casglu gwybodaeth ar safbwyntiau a phrofiadau'r plentyn drwy gydol yr achos; a
- chyllid uniongyrchol ar gyfer gwasanaethau cam-drin domestig i ddarparu cymorth i oroeswyr mewn achosion cynllun Braenaru.

Cwblhawyd gwerthusiad proses a dadansoddiad ariannol o'r ddau lys Cynllun Braenaru peilot a dau lys cymharol CAP gan y tîm prosiect yn 2023–2024 (Barlow et al., 2025). Cynhaliwyd yr ymchwil bresennol fel rhan o'r gwerthusiad ehangach hwn o'r model cynllun Braenaru ac roedd yn anelu i ddeall sut mae plant a theuluoedd yn profi'r broses cynllun Braenaru. Roedd yn ceisio mynd i'r afael â'r amcanion canlynol:

1. Deall profiad byw rhieni, gan gynnwys rhieni sydd wedi profi neu sydd mewn perygl o gam-drin domestig, sydd wedi bod yn ymgeiswyr neu'n ymatebwyr mewn achosion trefniadau plant yn y llysoedd Cynllun Braenaru.
2. Deall profiad byw plant a phobl ifanc, gan gynnwys y rhai sydd wedi profi neu sydd mewn perygl o gam-drin domestig a niwed arall, sydd wedi bod yn destun ceisiadau trefniadau plant yn y llysoedd Cynllun Braenaru.
3. Archwilio sut mae profiad byw plant a theuluoedd yn ymwneud ag amcanion polisi'r cynllun Braenaru.

1.2 Dulliau

Casglwyd data drwy gyfweiliadau ansoddol lled-strwythuredig gyda 39 o rieni a gofalcwyr (25 mam, 13 tad ac un nain) a naw o blant. Cynhaliwyd y cyfweiliadau rhwng Awst a Rhagfyr 2024 ar draws y ddau safle peilot, a chawsant eu cynnal ar-lein, dros y ffôn, neu wyneb yn wyneb, yn ôl dewis y cyfranogwyr. Dewisodd plant siarad ar eu pen eu hunain neu ym mhresenoldeb person cefnogol³, a defnyddiwyd technegau sy'n addas i blant i hwyluso cyfweiliadau gyda phlant iau (6–11 oed) (gweler Atodiad C).

³ Roedd 'unigolion cefnogol' yn cynnwys brawd neu chwaer hŷn neu riant nad yw'n ymosodol.

1.3 Canfyddiadau Allweddol

Mae'r canfyddiadau'n adlewyrchu profiadau'r grŵp o rieni a phlant hunanddewisol a gymerodd ran yn yr astudiaeth hon. Trafodir saith thema a nodwyd yn y data ansoddol yn yr adroddiad: chwech yn ymwneud â phrif nodau polisi Cynllun Braenaru ac un yn ymwneud â'r system cyfiawnder teuluol ehangach. Crynhoir pob un fel a ganlyn:

- **Profiad Llys:** Roedd y rhan fwyaf o gyfranogwyr wedi cael profiadau cadarnhaol gyda Chynghorwyr Llys Teulu Cafcass/Cafcass Cymru (FCAs), a rhai hefyd wedi rhyngweithio'n gadarnhaol gyda barnwyr ac ynadon, yn enwedig pan deimlent eu bod wedi cael eu clywed. Fodd bynnag, dywedodd cyfranogwyr am brofiadau negyddol pan oeddent yn credu fod gweithwyr cymdeithasol, FCAs, barnwyr neu ynadon wedi tanseilio neu anwybyddu eu pryderon.
- **Profiad a chyfranogiad plant:** Roedd y rhan fwyaf o blant yn adlewyrchu profiadau cadarnhaol o'u rhyngweithio â FCAs Cafcass/Cafcass Cymru. Teimlai rhieni fod yr Adroddiad Effaith ar Blentyn (CIR) wedi helpu plant i fynegi eu dymuniadau ynghylch trefniadau cyswllt. Fodd bynnag, roedd profiadau cymysg ynghylch a ystyriwyd dymuniadau a safbwyntiau plant yn y canlyniad terfynol. Roedd plant a rhieni ill dau yn gweld gwelliant clir yn y ffordd y cafodd safbwynt y plentyn ei gasglu o dan fodel Cynllun Braenaru, o'i gymharu â phrofiadau blaenorol o dan CAP.
- **Lleihau Ail-drawmateiddio Cam-drin Domestig:** Roedd cyfranogwyr mewn achosion yn cynnwys cam-drin domestig yn teimlo'n gymysg ynghylch a gyflawnwyd nod Cynllun Braenaru o leihau ail-drawmateiddio. Roedd y rhan fwyaf yn gwerthfawrogi osgoi cyfryngu a chael cynnig asesiad risg DASH (Cam-drin Domestig, Stelcio, Aflonyddu a Thrais 'Seiliedig ar Anrhydedd')⁴ a mesurau arbennig⁵.

⁴ Mae'r Model Asesu a Rheoli Cam-drin Domestig, Stelcio a Nodi Risg Trais ar Sail Anrhydedd yn adnodd syml i ymarferwyr sy'n gweithio gydag oedolion sy'n ddioddefwyr trais domestig i'w helpu i nodi'r rhai mewn risg uchel o niwed.

⁵ Mae 'mesurau arbennig' yn ddarpariaeth i gynorthwyo partïon bregus a'u cadw'n ddiogel yn ystod achosion llys, fel sgriniau, mynedfeydd/allanfeydd ar wahân ac ardaloedd aros neu gyfrannu drwy gyswllt fideo. (gweler rhestr termau).

Fodd bynnag, ni chynigiwyd y rhain ym mhob achos, ac nid oedd modd nodi'r rhesymau y tu ôl i'r penderfyniadau hyn. Siaradodd mamau yn arbennig yn gadarnhaol am gynnwys gwasanaethau cam-drin domestig, gyda'r rhai a oedd wedi profi CAP o'r blaen yn ei weld fel gwelliant sylweddol o dan y Cynllun Braenaru. Adroddodd rhai cyfranogwyr ymatebion gwell gan weithwyr proffesiynol i wrth-honiadau ffug (neu heb eu cadarnhau). Fodd bynnag, teimlai llawer o rieni, yn enwedig mamau, fod mwy o gyfleoedd i leihau ail-drawmateiddio, yn enwedig o ran mynychu'r llys. Roeddent yn pwysleisio pwysigrwydd cael eu credu a chael eu profiadau o gam-drin domestig wedi'u dilysu gan weithwyr proffesiynol. Nododd mamau broblemau gyda dulliau ystyriol o drawma a dealltwriaeth yn ystod achos.

- **Gwaith Amlasiantaethol:** Teimlai'r rhan fwyaf fod angen gwelliant sylweddol mewn cydweithio amlasiantaethol. Adroddodd rhieni am brofiadau negyddol yn bennaf gyda rhannu gwybodaeth ar draws asiantaethau, yn enwedig ynghylch pryderon diogelu a lles. Awgrymwyd bod y pryderon hyn yn aml yn cael eu tanseilio neu eu hanwybyddu gan weithwyr proffesiynol o wahanol asiantaethau.
- **Effeithlonrwydd y broses llys:** Roedd rhieni gyda phrofiad blaenorol o CAP yn gweld y broses Cynllun Braenaru yn fwy effeithlon. Fodd bynnag, teimlai rhai goroeswyr cam-drin domestig fod y broses llys wedi symud yn rhy gyflym o'r cychwyn, gan eu hatal rhag rhannu eu profiadau'n llawn yn ystod y broses.
- **Achosion sy'n dychwelyd a cham adolygu:** Roedd rhieni'n gyffredinol yn gadarnhaol pan gyflawnwyd yr canlyniadau a ddymunent. Fodd bynnag, roedd rhai yn disgwyl dychwelyd i'r llys, oherwydd na chafwyd y canlyniad a ddymunent neu na chafodd ei orfodi. Er eu bod wedi'u hysbysu y byddai eu hachos yn cael ei adolygu gan weithwyr proffesiynol, canfu llawer mai prin iawn y cai cam yr adolygiad ei weithredu.⁶ Roedd hyn yn achosi rhwystredigaeth ac ymdeimlad o ddiffyg cefnogaeth ar ôl y broses, yn enwedig i oroeswyr cam-drin domestig.

⁶ Tri achos yn unig a adolygwyd ar draws pob achos

- **Materion ehangach cyfiawnder teuluol:** Wynebodd cyfranogwyr faterion ehangach cyfiawnder teuluol a effeithiodd ar eu profiad gyda'r Cynllun Braenaru. Roedd y rhai gyda chyfreithwyr yn rhannu profiadau cadarnhaol yn bennaf gyda'r broses llys, tra bod y rhai oedd yn Llysgenhadon Personol (LIP) yn rhannu profiadau negyddol yn bennaf. Nodwyd hefyd y baich ariannol o'r broses llys a chodwyd pryderon ynghylch trin honiadau o ymddygiadau dieithrio gan rai.

1.4 Mewnwelediadau a Dysgu ar gyfer Gweithredu yn y Dyfodol

Gan dynnu ar fyfyrddod cyfranogwyr ar eu profiadau o'r Cynllun Braenaru yn Dorset a Gogledd Cymru, mae'r tîm ymchwil wedi nodi ystyriaethau polisi ac ymarfer allweddol i lywio gweithredu Cynllun Braenaru mewn ardaloedd eraill a gwelliant parhaus yn y safleoedd peilot presennol.

Gall y mewnwelediadau a ddarperir gan rieni a phlant gynnig cyfleoedd gwerthfawr ar gyfer dysgu ehangach:

- **Cadw'r ffocws ar y plentyn:** Mae dal llais y plentyn yn ganolog i'r Cynllun Braenaru, ac mae'r canfyddiadau'n dangos cynnydd cadarnhaol tuag at y nod hwn. Dylid cadw arferion a gynlluniwyd i ddal llais y plentyn dan adolygiad i sicrhau bod lleisiau plant yn cael eu clywed a, lle bo'n bosibl ac yn briodol, yn cael eu gweithredu. Dylid cadw plant wedi'u hysbysu a darparu cyfathrebu priodol drwy'r broses.
- **Parhau i bwysleisio lleihau ail-drawmateiddio i oroeswyr cam-drin domestig:** I leihau ail-drawmateiddio, dylai gweithredu yn y dyfodol a safleoedd peilot presennol ganolbwyntio ar welliannau allweddol. Mae'r rhain yn cynnwys ymchwilio'n drylwyr i gam-drin domestig pan gaiff ei godi (gan gynnwys gwrth-honiadau) a deall ei ddeinameg yn ystod achosion llys. Mae gwella cydweithio ymhlith asiantaethau i gefnogi teuluoedd yn hanfodol a gellir ei gyflawni drwy hyfforddiant ar y cyd sy'n pwysleisio dulliau ystyriol o drawma a dealltwriaeth rhywedd o gam-drin domestig. Dylai'r hyfforddiant hwn hefyd roi sgiliau i weithwyr proffesiynol i gyfathrebu'n effeithiol â phlant a rheoli honiadau o ymddygiadau dieithrio, gan gyd-fynd â nodau'r Cynllun Braenaru.

- **Gweithredu mesurau arbennig:** Dylid gweithredu mesurau arbennig fel y cytunwyd gan y llys, neu wrandawiadau i wneud y gorau o'u budd i oroeswyr cam-drin domestig.
- **Pwysigrwydd gwasanaethau cam-drin domestig:** Mae gwasanaethau cymorth cam-drin domestig yn rhan annatod o fodel Cynllun Braenaru. Ar gyfer gweithredu yn y dyfodol, mae'n bwysig sicrhau bod atgyfeiriadau'n cael eu gwneud a bod gan y gwasanaethau hyn ddigon o staff ac adnoddau i gefnogi goroeswyr drwy'r broses.
- **Parhau i roi pwyslais ar waith amlasiantaethol:** Dylai gweithredu'r Cynllun Braenaru yn y dyfodol, a safleoedd peilot presennol, ystyried gwella rhannu gwybodaeth amlasiantaethol a chydweithio, yn enwedig mewn achosion sy'n cynnwys pryderon diogelu a lles.
- **Cydbwyso hyd y broses:** Mae'r ymrwymiad i sicrhau achosion llys effeithlon wedi'i gyflawni a dylai barhau mewn unrhyw weithredu yn y dyfodol. Fodd bynnag, mae'n hanfodol cydbwyso'r effeithlonrwydd hwn â rhoi cyfle i deuluoedd, yn enwedig goroeswyr cam-drin domestig, gael eu lleisiau wedi'u clywed.
- **Rhannu gwybodaeth am y broses gyda theuluoedd ar bob cam:** Mae angen gwybodaeth glir ar blant a rhieni am yr hyn i'w ddisgwyl gan asiantaethau ar bob cam o'r broses.
- **Ailystyried cam yr adolygiad:** Dylid ailasesu'r amcanion ar gyfer y cam hwn i ystyried sut y gellir gweithredu adolygiadau a'u cyfathrebu'n fwy effeithiol â theuluoedd.
- **Parhau i wella dealltwriaeth o'r niwed a achosir gan ymddygiadau dieithrio:** Mae'r Cyngor Cyfiawnder Teuluol wedi cyhoeddi canllawiau newydd i weithwyr proffesiynol sy'n pwysleisio pwysigrwydd blaenoriaethu honiadau o gam-drin domestig dros 'ddieithrio rhiant'. Dylai gweithwyr proffesiynol sicrhau bod plant yn cael eu cynnwys mewn achosion perthnasol lle bo'n briodol. Yn ogystal, dylai gweithwyr proffesiynol, gan gynnwys barnwyr, dderbyn hyfforddiant pellach ar drin cymhlethdodau honiadau o ymddygiadau dieithrio.

2. Cefndir

Mae'r niwed a achosir gan brosesau gwrthwynebol yn y llysoedd teulu wedi'i gofnodi'n helaeth, gan gynnwys i oroeswyr cam-drin domestig (Dalgarno et al., 2024; Orr et al., 2023). Mae'r amlder o gam-drin domestig mewn achosion sy'n cynnwys anghydfod rhwng rhieni ynghylch trefniadau ar gyfer eu plant, a elwir yn achosion cyfraith breifat, yn uchel (Macdonald, 2016), gydag un astudiaeth yn awgrymu ei fod yn cyrraedd 90 y cant (Barnett, 2014). Fodd bynnag, mae gan weithwyr proffesiynol y llysoedd a'r gyfraith ddealltwriaeth gyfyngedig o gam-drin domestig, ac yn arbennig rheolaeth ormesol, gan fod trais corfforol yn fwy cyffredin yn gysylltiedig â niwed (Hunter et al., 2020; Burton, 2021; Burton & Hunter, 2023).

Mae astudiaethau wedi canfod bod rhai goroeswyr yn credu bod cam-drin domestig yn cael ei ystyried yn amherthnasol mewn achosion cyfraith breifat, gan eu bod yn teimlo bod gweithwyr proffesiynol yn cymryd yn ganiataol bod cyswllt â'r ddau riant, waeth beth fo'r cam-drin tuag at blant neu bartneriaid, yn fuddiol (Barnett, 2020; Adroddiad Comisiynydd Cam-drin Domestig, 2023; Hunter et al., 2020). Mae hyn wedi arwain at yr hyn a ddisgrifir fel 'diwylliant pro-gyswllt' (Hunter et al., 2020). Mae goblygiadau hyn yn rhywiaethol, gan fod mamau yn arbennig yn teimlo dan bwysau i hwyluso cyswllt â thadau camdriniol (Barnett, 2020; Choudhry & Rodriguez Gutierrez, 2024; Grey, 2024). Mae astudiaethau'n awgrymu bod mamau'n adrodd diffyg ymreolaeth dros eu diogelwch eu hunain a'u plant mewn achosion cyfraith breifat, gan arwain at ddiffyg ymddiriedaeth yn y system (Coy et al., 2015; Choudhry & Rodriguez Gutierrez, 2024). Yn gyfunol, mae hyn yn cyfrannu at famau yn aml yn teimlo bod yr achos yn parhau â'u camdriniaeth (Orr et al., 2023).

Yn ogystal, mae ymchwil wedi nodi nad yw lleisiau plant yn cael eu clywed yn aml mewn achosion cyfraith breifat. Yn eu dadansoddiad o 40,000 o achosion cyfraith breifat yn 2019/2020, canfu Hargreaves et al. (2022) fod dros hanner (52.1%) heb unrhyw dystiolaeth o gyfranogiad plentyn. Yn yr un modd, nododd adolygiad tystiolaeth a gynhaliwyd gan Arsyllfa Cyfiawnder Teulu Nuffield fod plant â phrofiad o achosion preifat yn aml yn teimlo'n ddiwybod ac heb eu clywed pan wnaed penderfyniadau amdanynt (Roe et al., 2021). Nododd astudiaeth ar raddfa fach ymhellach, a archwiliodd safbwyntiau plant yn y broses llys teulu yng Nghymru (mewn ardal

Cynllun Braenaru), fod plant yn teimlo eu bod yn cael eu clywed gan FCAs, ond prin y rhoddwyd dewis iddynt ynghylch a ddylent neu sut i gymryd rhan yn y broses llys (Jones, 2023).

2.1 Ymateb y Llywodraeth i'r Materion a Nodwyd mewn Achosion Cyfraith Breifat

Cyhoeddwyd yn 2020, roedd adroddiad y Weinyddiaeth Gyfiawnder *'Asesu'r Risg o Niwed i Blant a Rhieni mewn Achosion Plant Cyfraith Breifat'* (Adroddiad y Panel Niwed) a archwiliodd gyflwyniadau i alwad gyhoeddus am dystiolaeth ar gam-drin domestig a throseddau difrifol eraill yn y llysoedd teulu. Darparodd yr adroddiad ddealltwriaeth o ba mor effeithiol y mae'r llysoedd teulu yn nodi ac yn ymateb i honiadau o gam-drin domestig a niwed arall mewn achosion cyfraith breifat. Canolbwyntiodd y rhan fwyaf o'r dystiolaeth a ddarparwyd ar gam-drin domestig, gan amlygu'n arbennig sut mae goroeswyr yn aml yn cael eu trawmateiddio gan y broses llys, a oedd yn adleisio canfyddiadau o'r ymchwil a gyhoeddwyd. Roedd yn cynnwys honiadau bod honiadau o gam-drin yn cael eu hanwybyddu neu eu hamau, bod camdrinwyr yn parhau i arfer rheolaeth drwy achosion cyfreithiol a bygythiadau o achosion, bod trefniadau plant yn anniwel, a bod y gweithdrefnau'n methu â chanoli llais y plentyn. Beirniadodd yr Adroddiad Panel Niwed hefyd hyd y gweithdrefnau, gan nad oedd adnoddau'r llysoedd yn cael eu defnyddio'n llawn i helpu teuluoedd, yn enwedig y rhai ag anghenion cymhleth a materion diogelu.

Mewn ymateb i'r Adroddiad Panel Niwed, ymrwymodd y Llywodraeth i dreialu dull diwygiedig o weithdrefnau trefniadau plant. Yn wreiddiol, cynigiwyd y dylai'r peilot gynnwys Llysoedd Cam-drin Domestig Integredig i fynd i'r afael â materion troseddol a theuluol ochr yn ochr. Fodd bynnag, y model a weithredwyd oedd y Peilot Dull Ymchwiliol Cyfraith Breifat. Mae model Cynllun Braenaru yn gofyn am newidiadau sylfaenol i arferion gwaith gweithwyr proffesiynol. O ganlyniad, mae'r safleoedd peilot wedi parhau i esblygu, gan ymgorffori dysgu a mireinio arferion ers eu gweithredu. Mae prif amcanion y peilotau Cynllun Braenaru fel a ganlyn:

Amcanion Peilot Cynllun Braenaru

1. Gwella profiad y llys teulu i bob parti, yn enwedig rhieni sy'n oroeswyr cam-drin domestig a'u plant; gwella profiad plant o'r broses llys a'u cyfranogiad (priodol) yn y broses llys.
2. Darparu proses llys fwy effeithlon sy'n lleihau oedi tra'n sicrhau bod pob gorchymyn yn ddiogel ac yn briodol i'r achos.
3. Lleihau'r ail-drawmateiddio o oroeswyr cam-drin domestig, gan gynnwys plant, a allai gael ei brofi yn ystod y gweithdrefnau.
4. Lleihau nifer yr achosion sy'n dychwelyd drwy orchmynion llys mwy cynaliadwy.
5. Mabwysiadu dull aml-asiantaeth i wella cydlynu rhwng y llys teulu ac asiantaethau, megis awdurdodau lleol a'r heddlu, a'r ffordd y caiff honiadau o gam-drin domestig a risgiau eraill eu trin.

Y Weinyddiaeth Gyfiawnder (2023)

Disodlodd Cynllun Braenaru y dull presennol o Raglen Trefniadau Plant (CAP) ar gyfer prosesau llys teulu mewn dwy ardal llys teulu: Dorset (Bournemouth a Weymouth) a Gogledd Cymru (Caernarfon, Yr Wyddgrug, Prestatyn a Wrecsam). Nodwyd yr ardaloedd hyn gan y farnwriaeth ac fe'u cytunwyd gan bartneriaid Grŵp Cynghori traws-system a oruchwyliodd y dyluniad a'r cyflwyniad cynnar o'r peilotau. Yn y llysoedd Cynllun Braenaru lle mae'r model wedi'i weithredu, cafodd y CAP arferol ei atal a'i ddisodli â phroses ddiwygiedig ar gyfer achosion perthnasol. Cyflwynwyd y diwygio hwn drwy Gyfarwyddyd Ymarfer 12B (Peilot) sydd wedi'i atodi i Gyfarwyddyd Ymarfer Peilot 36Z ac sy'n sail i'r peilot cynllun Braenaru⁷ (gweler Atodiad B). Mae'r model hwn yn berthnasol i achosion am orchymyn o dan adran 8 o Ddeddf Plant 1989 (gorchymyn trefniadau plant, gorchymyn mater penodol, gorchymyn camau gwaharddedig) ac achosion am orchymyn gorfodi yn dilyn honiad o dorri gorchymyn trefniadau plant.

⁷ CYFARWYDDYD YMARFER 36Z – CYNLLUN PEILOT: DIWYGIO CYFRAITH BREIFAT: DULL YMCHWILIOL–Justice UK

2.2 Gwerthusiad

Cynhaliwyd gwerthusiad proses a dadansoddiad ariannol o'r llysoedd Cynllun Braenaru a dau lys CAP cymharol gan y tîm prosiect yn 2023-2024 (Barlow et al., 2025). Roedd y gwerthusiad hwn yn rhan o asesiad ehangach parhaus o fodel Cynllun Braenaru, gan ganolbwyntio ar safbwyntiau gweithwyr proffesiynol rheng flaen sy'n cyflwyno Cynllun Braenaru a CAP. Nododd y gwerthusiad sawl budd Cynllun Braenaru o'u safbwynt, gan gynnwys canoli llais y plentyn, casglu gwybodaeth yn gynharach ac yn well, mwy o effeithlonrwydd yn y broses llys, osgoi ail-drawmateiddio i oroeswyr cam-drin domestig, a chydweithrediad cryfach ar draws asiantaethau. Fodd bynnag, nodwyd heriau hefyd, megis anawsterau wrth ddeall beth mae canoli llais y plentyn yn ei olygu yn ymarferol, rheoli newid effeithiol, trin achosion CAP heb eu datrys cyn y Cynllun Braenaru, a materion adnoddau. Roedd yna hefyd ddryswch ynghylch sut a phryd i ddefnyddio'r 'cam adolygu' o'r model.

Mae'r gwerthusiad presennol yn ategu'r gwerthusiad proses, gan ystyried sut mae plant a theuluoedd yn profi'r broses Cynllun Braenaru. Mae ganddo dri amcan:

1. Deall profiad byw rhieni, gan gynnwys rhieni sydd wedi profi neu sydd mewn perygl o gam-drin domestig, sydd wedi bod yn ymgeiswyr neu'n ymatebwyr mewn achosion trefniadau plant yn y llysoedd Cynllun Braenaru.
2. Deall profiad byw plant a phobl ifanc, gan gynnwys y rhai sydd wedi profi neu sydd mewn perygl o gam-drin domestig a niwed arall, sydd wedi bod yn destun ceisiadau trefniadau plant yn y llysoedd Cynllun Braenaru.
3. Archwilio sut mae profiad byw plant a theuluoedd yn ymwneud ag amcanion polisi llysoedd Cynllun Braenaru.

3. Dulliau

3.1 Recriwtio Cyfranogwyr a Chasglu Data

Er mwyn mynd i'r afael â'r tri amcan, casglwyd data drwy gyfweiliadau wedi'u recordio'n sain gyda rhieni a gofalwyr, a phlant a phobl ifanc, o'r ddau safle peilot. Cynhaliwyd y cyfweiliadau hyn rhwng Awst a Rhagfyr 2024, naill ai ar-lein, dros y ffôn, neu wyneb yn wyneb, yn ôl dewis y cyfranogwyr. Rhoddwyd yr opsiwn i blant gael eu cyfweild ar eu pen eu hunain neu gyda pherson cefnogol yn bresennol. Cynhaliwyd cyfweiliadau gyda phlant iau (6 i 11 oed) wyneb yn wyneb gan ddefnyddio technegau sy'n addas i blant (gweler Atodiad C). Gofynnwyd i rieni am eu profiadau yn mynd i mewn, yn ystod a gadael y broses llys, effaith y broses hon arnyn nhw eu hunain a'u teuluoedd a'r graddau yr oeddent yn teimlo bod amcanion y cynllun Braenaru yn adlewyrchu eu profiadau. Gofynnwyd i blant am eu profiadau cael gwybod am, ac ymgysylltu gyda gweithwyr proffesiynol yn ystod y broses llys, a sut wnaethant ddysgu am ganlyniadau achos.

Defnyddiwyd cyfweiliadau ansoddol lled-strwythuredig i ddeall safbwyntiau a barn unigol rhieni a phlant. Roedd hyn yn caniatáu i gyfranogwyr roi eu persbectif, gan arwain at ddealltwriaeth fwy manwl a chynnil o'u profiadau unigryw o'r llys teulu a'u hamgylchiadau teuluol.

Roedd y cyfranogwyr yn cynnwys rhieni a gofalwyr yr oedd eu hachos wedi (a) mynd drwy'r broses Cynllun Braenaru a (b) wedi'i gau o leiaf dri mis cyn y recriwtio. Cysylltwyd â'r unigolion hyn gan Cafcass/Cafcass Cymru, gwasanaethau cam-drin domestig, neu awdurdodau lleol, yn dibynnu ar yr asiantaethau a oedd yn gysylltiedig â'u hachos⁸. Darparodd asiantaethau daflenni gwybodaeth i rieni a gofalwyr am y prosiect, yn Gymraeg ac yn Saesneg, gan eu gwahodd i gysylltu â'r tîm ymchwil yn uniongyrchol os oeddent am gymryd rhan (gweler Atodiad C am ragor o wybodaeth am recriwtio a chasglu data).

⁸ Ni chysylltwyd ag unigolion os oeddent wedi optio allan o ymchwil neu'n peri risg i'r tîm ymchwil, yn seiliedig ar y wybodaeth a gynhaliwyd a barn y sefydliad sy'n cyfeirio.

Roedd y sampl derfynol yn cynnwys 39 o rieni a gofawyr⁹ (25 mam, 13 tad, 1 mam-gu) ar draws y ddau safle peilot (gweler Atodiad D).

Gofynnwyd i rieni a gytunodd i gymryd rhan ac y bu eu plentyn/plant yn byw gyda nhw drwy'r amser neu'r rhan fwyaf o'r amser, roi caniatâd i'w plentyn/plant gael eu cyfweld. Derbyniodd plant daflenni gwybodaeth addas i'w hoedran am y prosiect ac, os oeddent am gymryd rhan, cysylltodd eu rhiant neu ofalwr â'r tîm ymchwil i drefnu cyfweiliad. Roedd y sampl derfynol yn cynnwys naw o blant ar draws y ddau safle peilot (gweler Atodiad D).

3.1 Dadansoddi Data

Defnyddiwyd dadansoddiad thematig¹⁰ i nodi, dadansoddi a chyflwyno patrymau (themâu) yn y data. Nodwyd patrymau drwy broses drylwyr o gynefino â'r data, codio data, creu themâu, ac adolygu themâu. Yn gyntaf, darllenwyd trawsgrifiadau sawl gwaith i feithrin cynefino â'r data. Nesaf, defnyddiwyd codio diddwythol (codio yn seiliedig ar gategoriau wedi'u diffinio ymlaen llaw) a chodio anwythol (codio yn seiliedig ar gynnwys ychwanegol nad oedd yn disgyn o fewn y codau a ragddiffiniwyd) i labelu datganiadau yn y data. Archwiliwyd y codau hyn a'u grwpio yn ôl ystyr cyson (themâu). Cymhwyswyd yr un strwythur codio i bob trawsgrifiad i ganiatáu cymhariaeth uniongyrchol o godau a themâu ar draws grwpiau cyfranogwyr a safleoedd.

Nododd y dadansoddiad thematig chwe thema fawr sy'n gysylltiedig â nodau polisi Cynllun Braenaru, ac un thema ychwanegol yn ymwneud â heriau ehangach ynghylch achosion cyfraith breifat. Disgrifir y rhain yn fanwl yn adrannau 4 a 5. I ddangos amlder y canfyddiadau sy'n gysylltiedig â'r themâu hyn, defnyddiwyd y termau: 'ychydig' (os yw'r canfyddiadau'n berthnasol i leiafrif y cyfranogwyr); 'llawer' neu 'y mwyafrif' (os yw'r canfyddiadau'n berthnasol i'r mwyafrif); a 'rhai' (os yw'r canfyddiadau'n berthnasol i fwy nag ychydig ond llai na'r mwyafrif). Er mwyn cynnal anhysbysrwydd, darparwyd dynodwyr grŵp a lleoliad ar gyfer dyfyniadau darluniadol. Mae dynodwyr grŵp yn cynnwys plentyn¹¹, mam a thad, tra bod dynodwyr lleoliad yn cynnwys Dorset a Gogledd Cymru.

⁹ Un cyfranogwr sy'n oedolyn oedd yn ofalwr, felly defnyddir 'rhieni' yng ngweddill yr adroddiad hwn.

¹⁰ Mae dadansoddiad thematig yn ddull a ddefnyddir i nodi patrymau a dadorchuddio ystyr mewn setiau data meintiol (Braun & Clarke, 2021).

¹¹ Defnyddir plentyn i gyfeirio at blant a phobl ifanc.

3.2 Cyfyngiadau Data

Mae'r astudiaeth ansoddol hon yn cynnwys nifer fach o deuluoedd o'i gymharu â nifer yr achosion sydd wedi mynd drwy'r Cynllun Braenaru yn y ddwy ardal. Roedd maint y sampl yn debyg i astudiaethau ansoddol tebyg eraill. Fodd bynnag, mae'n bosibl bod y canfyddiadau'n adlewyrchu tuedd dethol, gan fod y rhai a gymerodd ran yn yr astudiaeth hon efallai wedi cael barn gryfach (nid o reidrwydd yn negyddol) am y broses neu'r canlyniad o'i gymharu â theuluoedd a benderfynodd beidio â chymryd rhan. Er enghraifft, gallai teuluoedd a gafodd brofiadau negyddol iawn gyda chyswllt a orchmynnwyd gan y llys ar ôl cam-drin domestig, neu a oedd yn dal i brosesu canlyniad eu hachos, fod wedi croesawu cyfle i rannu eu persbectif.

Bydd teuluoedd yn profi'r llys mewn ffyrdd gwahanol a bydd safbwyntiau'n amrywio, ac nid yw'n cael ei dybio bod profiadau'r teuluoedd a gymerodd ran yn yr astudiaeth hon yn gynrychioliadol o deuluoedd eraill mewn amgylchiadau tebyg nac o bob plentyn a rhiant. Mae'r canfyddiadau yr adroddwyd arnynt yn adlewyrchu profiadau'r rhai a gyfrannodd ar draws y ddau safle ac ni fwriedir i gynrychioli barn ehangach. Nid yw ymchwil ansoddol wedi'i chynllunio i sefydlu amllder, ond yn hytrach i ddarparu dealltwriaeth fanwl o brofiad byw teuluoedd. Felly, mae'r canfyddiadau'n cynnig persbectif gwerthfawr ar brofiadau'r teuluoedd a gymerodd ran. Yn gysylltiedig â hyn, rhannodd rhai ymatebwyr eu profiadau o ymateb y llys teulu i gam-drin domestig o dan fodel Cynllun Braenaru. Fodd bynnag, nid oedd yn bosibl cadarnhau pryd neu pam y darparwyd mesurau arbennig, neu asesiad risg DASH, neu beidio.

Recriwtio: Roedd heriau recriwtio'n effeithio ar faint terfynol y sampl. Er bod yr un dull wedi'i ddefnyddio yn y ddau safle peilot, roedd anawsterau sylweddol wrth recriwtio yn Dorset, gan arwain at nifer llai o gyfranogwyr (N=8 rhiant) o'i gymharu â Gogledd Cymru (N=31 rhiant).¹² Yn gyffredinol, golygai hyn er y gellid tynnu cymariaethau eang (er enghraifft, rhwng Dorset a Gogledd Cymru yn gyffredinol), na ellid gwneud cymariaethau mwy manwl (er enghraifft, rhwng tadau neu famau Dorset a Gogledd Cymru).

¹² Roedd yna broblemau capasiti ehangach a arweiniodd at heriau ymgorffori'r model gyda phartneriaid gan gynnwys gwasanaethau cam-drin domestig (Barlow et al., 2025). Efallai bod asiantaethau wedi methu recriwtio mwy o gyfranogwyr gan nad oedd ganddynt sylfaen cleient digon mawr neu addas i gefnogi recriwtio cyfranogwyr ychwanegol.

Capasiti: Oherwydd cyfyngiadau capasiti, nid oedd yn bosibl recriwtio o'r ddau wasanaeth cam-drin domestig a chwe awdurdod lleol yng Ngogledd Cymru. Cynhaliwyd recriwtio'n bennaf drwy'r gwasanaeth cam-drin domestig mwyaf a oedd yn cwmpasu'r rhan fwyaf o ardal Gogledd Cymru a Cafcass Cymru.

Adalw: Er mwyn cyrraedd y sampl darged, ceisiodd yr astudiaeth gynnwys achosion a oedd wedi dod i ben hyd at ddeunaw mis cyn y recriwtio. Oherwydd y bwlch yn yr amser, gallai atgofion cyfranogwyr o'r hyn a ddigwyddodd fod wedi newid erbyn iddynt gael eu cyfweld. Mae hyn yn arbennig o wir i blant, a allai fod wedi cael anhawster cofio manylion penodol ar ôl sawl mis, a allai fod wedi dylanwadu ar ba mor glir neu gywir y disgrifiasant eu profiadau. Yn olaf, roedd recriwtio plant yn her yn y ddau safle. Recriwtiwyd plant drwy rieni a gymerodd ran yn yr astudiaeth. Roedd rhieni'n aml yn amharod i roi caniatâd oherwydd pryderon am ail-drawmateiddio, yn enwedig pan oedd achosion wedi'u cau ers tro neu'n hynod o drallodus. Roedd gan rai plant anghenion ychwanegol megis anhwylder sbectrwm awtistiaeth (ASD), ac roedd rhieni'n pryderu y byddai cymryd rhan mewn cyfweiliad yn ormodol i'w plentyn.¹³ Er gwaethaf yr heriau hyn, darparodd cyfweiliadau gyda phlant fewnwelediad gwerthfawr i'w profiad o'r Cynllun Braenaru.

¹³ Mae'r maint sampl bach yn gyson gydag ymchwil blaenorol, sy'n dangos bod plant sydd wedi gadael proses neu wasanaeth â graddfeydd cyfranogiad isel o'i gymharu â'r sawl sy'n dal i dderbyn cefnogaeth. (Jones, 2023).

4. Canfyddiadau: Cynnydd tuag at Amcanion y Peilot Cynllun Braenaru

Mae'r canfyddiadau'n adlewyrchu profiadau'r rhieni a'r plant a gymerodd ran yn yr ymchwil. Gall teuluoedd nad oeddent yn cymryd rhan fod â safbwyntiau a phrofiadau gwahanol o'r Cynllun Braenaru. Gan fod gweithredu model peilot y Cynllun Braenaru yn broses ailadroddol, gall profiadau cyfranogwyr amrywio yn dibynnu ar pryd y bu eu hachos yn mynd drwy'r broses Cynllun Braenaru. Yn ogystal, mae angen deall y canfyddiadau yng nghyd-destun cymhleth ac yn aml yn llawn tensiwn rhieni sydd wedi gwahanu yn ceisio sefydlu trefniadau cyswllt ar gyfer eu plant.¹⁴ Roedd y rhan fwyaf o gyfranogwyr yn gweld achosion cyfraith breifat yn heriol waeth beth oedd y canlyniad:

“Nid yw'n rhywbeth y gallwch gymryd llawer o bethau cadarnhaol ohono fel profiad. Mae'n rhywbeth nad ydych am ei wneud, ond mae'n rhaid i chi ei wneud” (Mam, Gogledd Cymru).

Pwrpas y dadansoddiad a gyflwynir yma yw deall beth a weithiodd yn dda a beth na weithiodd i'r teuluoedd gafodd eu cyfweld ar gyfer yr astudiaeth hon yn ystod y broses Cynllun Braenaru. Lle'r oedd teuluoedd wedi bod drwy'r broses CAP o'r blaen, gwneir cymariaethau lle bo'n briodol.

4.1 Profiad y Llys

Mae Cynllun Braenaru yn anelu at wella profiad y llys i bob parti, yn enwedig i oroeswyr cam-drin domestig. Yn y cyfweiliadau, cysylltodd cyfranogwyr eu profiadau â rhyngweithio â gweithwyr proffesiynol a staff o bob sefydliad a oedd yn rhan o'r Cynllun Braenaru, yn ogystal ag ymatebion i bryderon cam-drin domestig, diogelu a lles. Mae'r adran hon yn trafod rhyngweithio â Chynghorwyr Llys Teulu Cafcass/Cafcass Cymru (FCA), gweithwyr cymdeithasol a staff y llys gan gynnwys y farnwriaeth. Trafodir ymatebion i bryderon cam-drin domestig, ac i bryderon diogelu a lles, yn adrannau 4.2 a 4.4, yn y drefn honno.

¹⁴ 'Defnyddir 'plentyn a phlant' i gyfeirio at blant a phobl ifanc.

Adroddodd y rhan fwyaf o blant a rhieni brofiadau cadarnhaol gyda FCAs Cafcass/Cafcass Cymru, gan deimlo'n gyfforddus, gwrando arnynt, ac wedi'u deall. Roedd rhai hefyd wedi cael profiadau cadarnhaol gyda barnwyr ac ynadon a gymerodd eu pryderon o ddifrif. Fodd bynnag, credai rhai plant a rhieni fod FCAs Cafcass/Cafcass Cymru a gweithwyr cymdeithasol awdurdodau lleol yn rhagfarnllyd ac nad oeddent yn casglu eu pryderon yn gywir. Yn ogystal, adroddodd rhai fod barnwyr ac ynadon wedi tanseilio neu anwybyddu eu pryderon. Yn gyffredinol, er bod rhywfaint o gynnydd tuag at wella profiad y llys, roedd cyfleoedd i wella ymhellach.

Cafcass/Cafcass Cymru

Rheolwyd y rhan fwyaf o achosion teuluoedd gan Cafcass neu Cafcass Cymru yn hytrach nag awdurdodau lleol, a gwahaniaethai eu rhyngweithio â'r sefydliadau hyn rhwng y ddau safle. Ar draws y ddau safle Cynllun Braenaru, disgrifiodd plant a mamau rhyngweithio mwy cadarnhaol gyda FCAs Cafcass/Cafcass Cymru, tra bod tadau'n rhannu profiadau mwy negyddol. Teimlai'r rhan fwyaf o blant yn gyfforddus ac y gwrandawyd arnynt wrth siarad â FCAs Cafcass/Cafcass Cymru. Rhoddwyd y dewis i'r rhan fwyaf siarad â FCA, ac roedd rhai'n falch o gael y cyfle i rannu eu barn. Roedd cael eu clywed neu wrando arnynt yn ystod achosion yn arbennig o bwysig i blant, a gwerthfawrogyd fod FCAs wedi gwrando ac wedi'u deall:

“Darllenon ni'r [Adroddiad Effaith ar Blentyn] a'r hyn oedd ganddi i'w ddweud, ac fe wrandawodd ar bron popeth a ddywedon ni” (Plentyn, Gogledd Cymru).

Fodd bynnag, roedd un plentyn yn teimlo'n anghyfforddus yn ystod ei chyfweliad oherwydd ofn barn a diffyg cyswllt llygaid. Awgrymodd y byddai dull mwy addas i blant a defnyddio teganau 'fidget' wedi helpu i'w gwneud yn fwy cyfforddus.

Roedd y rhan fwyaf o famau'n gweld FCAs fel rhai gofalgar a theg. Roeddent yn gwerthfawrogi y siaradwyd â'u plant mewn modd adeiladol, sensitif a thactegol. Roedd rhai mamau hefyd yn teimlo bod Cafcass/Cafcass Cymru wedi gwrando arnynt ac wedi eu helpu i fynegi eu barn:

“Rwy’n teimlo fel petai hi wedi cynrychioli fy marn yn glir iawn ac yn deg iawn. Roedd hynny’n dda” (Mam, Dorset).

Roedd mamau heb gam-drin domestig yn eu hachos yn gyffredinol wedi cael rhyngweithio mwy cadarnhaol gyda Cafcass/Cafcass Cymru na’r rhai a oedd wedi profi cam-drin. Fodd bynnag, mynegodd ychydig o famau heb gam-drin domestig bryderon ynghylch sut y casglwyd ac ystyriwyd barn eu plant.

Roedd tadau’n tueddu i gael barn ychydig yn fwy negyddol am Cafcass/Cafcass Cymru o’i gymharu â mamau. Teimlai rhai fod eu cyswllt â Cafcass/Cafcass Cymru wedi bod yn fach neu’n wael a chredent fod FCAs yn rhagfarnllyd tuag at famau, gan anwybyddu eu safbwyntiau. Fodd bynnag, roedd gan rai tadau brofiadau cadarnhaol gyda Cafcass/Cafcass Cymru, gan feddwl bod FCAs yn gymwys ac yn deg:

“Roedd y wraig yn wych. Roedd yn gyfnod ofnadwy yn fy mywyd, ond roedd y wraig yn hollol wyc” (Tad, Gogledd Cymru).

Awdurdod Lleol

Roedd llai o gyfranogwyr wedi cael cyswllt ag awdurdodau lleol. Roedd y rhain yn cynrychioli nifer fach o gyfranogwyr ar draws y ddau safle ac adroddodd y rhan fwyaf brofiadau negyddol gyda gweithwyr cymdeithasol awdurdodau lleol. Teimlent fod barn eu plant naill ai wedi’i gasglu yn wael neu wedi’i gam-gynrychioli. Nododd un plentyn fod ei lais wedi’i anwybyddu dro ar ôl tro gan wahanol weithwyr cymdeithasol, ac na chafodd gyfle i fynegi ei ddewis ynghylch cyswllt â’i dad (gweler adran 4.3). Teimlai rhai tadau nad oedd gweithwyr cymdeithasol yn cymryd eu pryderon diogelu neu les o ddifrif, yn ystod neu ar ôl y broses (gweler adran 4.4). Mae’n bosibl bod rhyngweithio negyddol blaenorol gyda gweithwyr cymdeithasol wedi dylanwadu ar deimladau rhai plant a rhieni tuag at gynnwys yr awdurdod lleol yn eu hachos. Fodd bynnag, disgrifiodd ychydig o rieni rhyngweithio cadarnhaol gyda gweithwyr cymdeithasol unigol, gan awgrymu bod ymddiriedaeth wedi’i hadeiladu dros amser. Eto i rai, roedd trosiant staff uchel wedi arwain at ddiffyg parhad, gan olygu bod yn rhaid ailadeiladu ymddiriedaeth rhwng teuluoedd a gweithwyr cymdeithasol newydd.

Barnwyr ac ynadon

Roedd gan gyfranogwyr oedolion brofiadau cymysg gyda barnwyr¹⁵. Teimlai llawer o famau fod barnwyr yn ddi-hid am eu profiadau, ac roedd rhai'n credu nad oedd y barnwr wedi darllen y dystiolaeth ysgrifenedig yn eu hachos. Roedd y rhai a oedd wedi profi cam-drin domestig yn siarad yn wael am eu rhyngweithio â barnwyr (gweler adran 4.2). Roedd barn tadau am degwch barnwyr yn amrywio. Tra bod rhai'n disgrifio rhyngweithio cadarnhaol ac yn teimlo bod barnwyr yn deg ac yn ddeallus yn ystod y broses, roedd gan eraill brofiadau llai ffafriol. Teimlai rhai tadau eu bod wedi'u trin yn annheg ac nad oedd barnwyr wedi gwrando arnynt. Roedd y rhan fwyaf o'r rhai a ddywedodd am brofiadau gwaeth yn cynnwys achosion gyda honiadau neu wrth-honiadau o gam-drin domestig.

Roedd rhieni a siaradodd yn gadarnhaol am eu rhyngweithio â barnwyr yn pwysleisio pa mor bwysig oedd teimlo y gwrandawyd arnynt a chael y broses neu'r penderfyniadau wedi'u hegluro'n glir iddynt:

“Roedd y barnwr yn deg, eglurodd bethau'n dda iawn. Gadewais yno'n meddwl 'dyna sut y dylid ei wneud.' Eglurodd y broses newydd, gwrandawodd ar yr hyn oedd gennyf i'w ddweud, ac roedd e'n wych” (Mam, Gogledd Cymru).

Swyddog Cynnydd Achos a Staff GLITEF

Er na chyfeiriodd unrhyw gyfranogwr at y Swyddog Cynnydd Achos, sef swydd newydd yn y Cynllun Braenaru sy'n darparu un pwynt cyswllt i'r partïon, teimlai rhieni o'r ddau safle eu bod wedi'u hysbysu'n dda yn gynnar, diolch i daflen wybodaeth gyffredinol a eglurodd y broses ac a gynigiodd gymorth pellach drwy linell gymorth. Fodd bynnag, er eu bod yn gweld y deunydd hwn yn ddefnyddiol, roedd rhai rhieni'n dal yn ansicr ynghylch beth i'w ddisgwyl o'r broses llys yn gyffredinol.

4.2 Lleihau Ail-drawmateiddio Goroeswyr Cam-drin Domestig

Mae'r Cynllun Braenaru yn anelu at leihau ail-drawmateiddio goroeswyr cam-drin domestig a all

¹⁵ Defnyddir y term 'barnwyr' i gyfeirio at ynadon a barnwyr.

ddigwydd yn ystod achosion teuluol. Adroddodd y rhan fwyaf o gyfranogwyr fod cam-drin domestig yn ffactor yn eu hachos, gyda honiadau'n cael eu gwneud gan y cyfranogwr, y ddau barti, neu'r parti arall. Er bod gan bob plentyn gafodd eu cyfweld honiadau o gam-drin domestig yn eu hachos, dim ond un a gyfeiriodd ato'n benodol.

Gwerthfawrogodd y rhan fwyaf o rieni gyda cham-drin domestig yn eu hachos osgoi cyfryngu, yr atgyfeiriadau i wasanaethau cam-drin domestig, a chael cynnig asesiadau risg DASH a/neu fesurau arbennig, er na ddigwyddodd hyn ym mhob achos. Cododd llawer o rieni bryderon am eu rhyngweithio â FCAs Cafcass/Cafcass Cymru, awdurdodau lleol, a barnwyr, gan deimlo bod eu profiadau'n aml wedi'u tanseilio neu'u hanwybyddu. Nodwyd nad oedd gweithwyr proffesiynol yn dangos dealltwriaeth o gam-drin domestig a dulliau ystyriol o drawma drwy gydol y broses. Er bod rhywfaint o gynnydd tuag at y nod hwn, roedd meysydd sylweddol i'w gwella ymhellach.

Cyfryngu mewn achosion sy'n cynnwys cam-drin domestig

Mae unigolion sydd wedi profi cam-drin domestig wedi'u heithrio rhag mynychu Cyfarfod Gwybodaeth ac Asesiad Cyfryngu (MIAM). Adroddodd y rhan fwyaf o famau a oedd wedi bod drwy CAP eu bod wedi cael cynnig cyfryngu yn ystod achosion CAP blaenorol, er gwaethaf honiadau o gam-drin domestig. Nid oedd unrhyw famau a oedd wedi profi cam-drin domestig yn teimlo y byddai cyfryngu wedi bod o fudd iddynt. O dan y Cynllun Braenaru, nid oedd y rhan fwyaf o rieni yr oedd eu hachos yn cynnwys cam-drin domestig wedi cael cynnig cyfryngu. Nododd rhai tadau y byddent wedi hoffi mynd i gyfryngu ond, gan fod eu cyn-bartneriaid wedi gwrthod, nid oedd hyn yn bosibl. Dechreuodd ychydig o famau gyfryngu heb wybod eu bod wedi'u heithrio, gan ddysgu am eu heithriad yn ddiweddarach gan asiantaethau cam-drin domestig.

Rhyngweithio â Cafcass/Cafcass Cymru ac awdurdodau lleol

Adroddodd y rhan fwyaf o gyfranogwyr yr oedd eu hachos yn cynnwys cam-drin domestig eu bod wedi rhyngweithio â Cafcass neu Cafcass Cymru, yn hytrach nag awdurdodau lleol. Teimlai rhai mamau a thadau yr oedd cam-drin domestig yn eu hachos nad oedd Cafcass/Cafcass Cymru yn cymryd eu honiadau o gam-drin domestig o ddifrif. Teimlai mamau ar draws y ddau safle Cynllun Braenaru nad oedd FCAs yn gwrandao arnynt nac yn eu credu:

“[Roedd swyddog Cafcass Cymru] yn mynd ymlaen i, a oedd yn brifo’n fawr...holi dilysrwydd fy honiadau, sef honiadau difrifol o gam-drin domestig a thrais rhywiol” (Mam, Gogledd Cymru).

Er bod profiadau’n amrywio, nododd ychydig o famau, er eu bod wedi datgelu cam-drin domestig i Cafcass/Cafcass Cymru, nad oedd wedi’i grybwyll yn yr Adroddiad Effaith ar Blentyn:

“Dywedodd fy nghyn-bartner, ‘nid oedd cam-drin domestig, mae hi’n ei wneud i fyny.’ Ac roedd [FCA] wedi cymryd ei air a heb hyd yn oed grybwyll hynny yn [yr Adroddiad Effaith ar Blentyn]...Yn amlwg, ceisiais ddweud nad oeddwn yn hapus, ond ni wnaed dim, ni chlywais ganddi eto.” (Mam, Dorset).

Roedd hefyd adlewyrchiadau cadarnhaol. Er enghraifft, adroddodd un fam fod Cafcass Cymru wedi casglu ei phrofiad o gam-drin domestig yn gywir yn yr adroddiad.

Teimlai rhai tadau nad oedd eu honiadau o gam-drin domestig wedi’u cymryd mor ddifrifol gan Cafcass, Cafcass Cymru neu awdurdodau lleol ag y credent y byddent wedi bod pe bai wedi’u gwneud gan fenyw. Fodd bynnag, roedd profiadau tadau’n amrywio.

Dim ond un plentyn wnaeth gael ei gyfweld a siaradodd am y cam-drin domestig yn ei deulu. Teimlai hefyd nad oedd yr awdurdod lleol a oedd yn rhan o’i achos llys wedi credu ei honiadau o fod yn ddioddefwr cam-drin domestig:

“Roeddwn i’n sicr wedi cael fy nhorri i ffwrdd, ac roedd [gweithiwr cymdeithasol awdurdod lleol] yn newid y pwnc. Roedd bob amser yn teimlo fel eu bod yn amddiffyn fy mam. Bob tro y dywedais rywbeth drwg amdani, byddai’n cael ei dorri i ffwrdd” (Plentyn, Gogledd Cymru).

Rhyngweithio gyda barnwyr

Roedd cyfranogwyr hefyd wedi rhannu eu rhyngweithio gyda’r barnwyr oedd yn llywyddu eu hachosion. Roedd ambell fam yn cofio’r barnwr yn delio gyda materion cam-drin domestig yn gadarnhaol, yn arbennig drwy gredu a dilysu eu profiadau. Roedd y mamau hyn yn teimlo bod hyn yn rymusol, er enghraifft:

“Roeddwn yn teimlo fel mod i’n cael cefnogaeth lawn y barnwr. Roedd [y barnwr] wedi gweld popeth ac oeddwn i’n teimlo eu bod yn deall. Oeddwn i’n poeni i ddechrau gan ei fod ef [cyn-bartner] yn ystrywgar iawn, ond nid oedd y barnwr yn derbyn dim o hyn. Wnaeth [y barnwr] weld pwy oedd fy nghyn-bartner yn syth ac roedd yn fy nghefnogi’n llwyr, felly oeddwn i’n meddwl bod hynny’n wych” (Mam, Gogledd Cymru).

Ar draws y ddau safle, roedd y rhan fwyaf o famau a thadau yn adrodd am ryngweithio negyddol, gyda barnwyr mewn achosion yn cynnwys cam-drin domestig. Roedd rhai mamau, yn arbennig, yn teimlo bod barnwyr yn delio gyda cham-drin domestig yn ansensitif:

“Dywedais wrth y barnwr, ‘Edrychwch, dw i’n ei chael hi’n anodd iawn, iawn cyd-rianta gydag ef oherwydd cam-drin domestig.’ Ac fe ddywedodd y barnwr wrthyf yn llythrennol, ‘Mae’n rhaid i chi gyd-rianta, fel arall byddwch chi ill dau yn colli [plentyn]. Ac mae angen i chi ill dau yn y bôn anghofio beth ddigwyddodd rhyngoch chi a symud ymlaen’” (Mam, Dorset).

Adroddodd rhai mamau bod gan farnwyr ddiffyg dealltwriaeth ystyriol o drawma o gam-drin domestig. Er enghraifft, gofynnodd cyfreithiwr un fam am i ymddygiad stelcio ac aflonyddu ei chyn-bartner, a aseswyd fel ‘uchel’ gan DASH, gael ei ystyried wrth wneud trefniadau cyswllt. Fodd bynnag, teimlai nad oedd hyn wedi’i gydnabod:

“Dywedodd y barnwr, mae’r ffaith bod [tad] wedi bod yn gamdriniol hefo fi, nid yw’n golygu y byddai’n gamdriniol gyda’m plentyn, sy’n eithaf anodd i’w glywed pan mae’n berson hynod gamdriniol” (Mam, Gogledd Cymru).

Cododd rhai mamau bryderon am sylwadau a wnaed gan farnwyr a oedd yn lleihau difrifoldeb y cam-drin domestig a wynebwyd gan famau ac yn tanseilio effaith y cam-drin ar blant, yn enwedig y rhai a oedd wedi bod yn dyst iddo. Teimlai rhai mamau nad oedd digon yn cael ei wneud i’w hamddiffyn hwy a’u plant rhag y rhiant camdriniol yn ystod y broses. Pan deimlai mamau nad oedd barnwyr yn eu credu, roedd hyn yn effeithio’n negyddol ar eu canfyddiad cyffredinol o’r achos.

Adroddodd rhai tadau hefyd brofiadau negyddol gyda barnwyr, gyda rhai yng Ngogledd Cymru yn teimlo nad oedd barnwyr yn herio'r honiadau o gam-drin domestig a wnaed yn eu herbyn. Er ei bod yn ofynnol i farnwyr ddilyn canllawiau ymarfer a chyfraith achos wrth wneud penderfyniadau mewn achosion sy'n cynnwys cam-drin domestig, teimlai rhai teuluoedd nad oedd hyn wedi'i egluro'n glir iddynt. Pan nad yw prosesau gwneud penderfyniadau barnwrol yn cael eu hegluro'n glir, gallai teuluoedd fod wedi cael anhawster deall sut a pham y gwnaed penderfyniadau penodol. Gallai'r diffyg eglurder hwn fod wedi dylanwadu ar eu canfyddiadau a'u disgwyliadau o'r broses llys teulu.

Rhyngweithio â Gwasanaethau Cam-drin Domestig

Mae cynnwys gwasanaethau cam-drin domestig yn elfen newydd o'r Cynllun Braenaru ac yn anelu at sicrhau bod goroeswyr cam-drin domestig yn derbyn cymorth drwy gydol y broses i leihau eu hail-drawmateiddio. Gwerthfawrogodd mamau a oedd wedi gwneud honiadau o gam-drin domestig y cyfleoedd a ddarparodd Cynllun Braenaru i'w cysylltu â gwasanaethau cymorth arbenigol, gan gynnwys gwasanaethau cam-drin domestig. Roedd y gwasanaethau yn ymestyn i blant, ac roedd rhai yn gallu cael mynediad at therapi o ganlyniad.

Atgyfeiriwyd ychydig o dadau a rhai mamau at y gwasanaethau hyn yn y ddau safle. Roedd y rhan fwyaf o famau wedi cael rhyngweithio cadarnhaol â gwasanaethau cam-drin domestig, tra bod profiadau tadau'n fwy amrywiol. Roedd llawer o famau eisoes yn gleientiaid y gwasanaethau hyn cyn derbyn cymorth drwy'r Cynllun Braenaru.

Siaradodd y rhan fwyaf o famau yn gadarnhaol am y cymorth a gawsant, a oedd yn cynnwys cymorth emosiynol ac ymarferol. Roedd y cymorth hwn yn eu helpu i gael mynediad at gymorth cyfreithiol a mesurau arbennig, ac yn cynnwys mynychu gwrandawiadau llys:

“Roedd [Gweithiwr gwasanaeth cam-drin domestig] yn anhygoel, yn amlwg ni allai ddweud dim [yn y llys], ond roedd hi'n eistedd yno [ac] yn dal fy llaw o dan y bwrdd oherwydd roeddwn i'n hollol nerfus. Mae [gwasanaeth cam-drin domestig] wedi bod yn anhygoel, ni allaf eu beio” (Mam, Gogledd Cymru).

Fodd bynnag, roedd gan ychydig o famau brofiadau negyddol gyda gwasanaethau cam-drin domestig, a oedd yn bennaf oherwydd problemau capasiti. Roedd adnoddau cyfyngedig a

throsiant staff uchel yn golygu nad oedd rhai mamau'n derbyn cymorth wyneb yn wyneb yn ystod gwrandawiadau llys. Roedd hyn yn siomedig, er eu bod yn cydnabod bod cyfyngiadau adnoddau yn ffactor.

Ceisiodd nifer fach o dadau o Ogledd Cymru gymorth gan y gwasanaeth cam-drin domestig arbenigol ond roeddent yn wynebu anawsterau wrth gael cymorth. Roeddent yn credu bod hyn oherwydd na allai asiantaethau gefnogi'r ddau ohonynt a'u cyn-bartner ar yr un pryd neu na allent gefnogi dynion.

Teimlai rhai tadau fod presenoldeb gweithiwr cam-drin domestig yn y gwrandawiadau yn rhoi mwy o bwysau i honiadau'r fam am gam-drin domestig. Mewn un achos gyda gwrth-honiadau, nododd tad fod presenoldeb gweithiwr cam-drin domestig gyda'i gyn-bartner wedi gwneud i'w honiadau ymddangos yn llai credadwy:

“Yn anffodus, oherwydd bod [gwasanaeth cam-drin domestig] bellach yn ei chefnogi...roedd pawb a ddaeth i gysylltiad â'r achos yn tybio ar unwaith mai hi oedd y dioddefwr” (Tad, Gogledd Cymru).

Yn y ddau safle, teimlai rhai tadau a mamau y dylent fod wedi'u hatgyfeirio at wasanaethau cam-drin domestig ond nad oeddent. Roedd mamau a oedd wedi profi'r broses CAP yn gweld cynnwys uniongyrchol gwasanaethau cam-drin domestig arbenigol yn y Cynllun Braenaru fel gwelliant sylweddol.

Ymatebion i ddatgeliadau o gam-drin domestig

Yn dilyn datgeliad o gam-drin domestig, cyflwynodd model peilot Cynllun Braenaru arferion newydd i gefnogi goroeswyr yn well. Un o'r newidiadau allweddol yw cwblhau asesiad risg DASH (Cam-drin Domestig, Stelcio ac Argyfwng Seiliedig ar Anrhydedd).

Asesiadau Risg DASH

Yn Dorset, adroddodd llawer o famau a oedd wedi profi cam-drin domestig nad oedd asesiad DASH wedi'i gwblhau fel rhan o'u hachos; er bod nifer y cyfranogwyr yn fach. Yn yr un modd, yng Ngogledd Cymru, nododd rhai cyfranogwyr nad oedd DASH wedi'i gynnig, neu na allent gofio iddo ddigwydd. Nid oedd yn bosibl egluro hyn gyda gwasanaethau cam-drin domestig a allai fod

wedi darparu esboniad. O fewn model peilot Cynllun Braenaru, mae Cafcass, Cafcass Cymru neu'r awdurdod lleol yn asesu a yw atgyfeiriad at wasanaeth cymorth cam-drin domestig yn briodol. Lle bo'n bosibl, cynhelir asesiad risg DASH. Mae'n bosibl, mewn rhai achosion, fod asesiad risg DASH wedi'i gwblhau heb i'r cyfranogwr gofio hynny neu heb sylweddoli bod y cwestiynau'n rhan o asesiad ffurfiol.

Dywedodd ychydig o rieni a oedd wedi bod drwy CAP o'r blaen fod asesiad risg wedi'i gynnal o dan y Cynllun Braenaru, ond nad oedd wedi'i gynnig o dan CAP. Gwelsant hyn fel newid cadarnhaol, er enghraifft:

“Ni allaf feio'r asesiad a gefais oherwydd fe wnaethant ddarganfod yr hyn yr oedd angen iddynt ei wybod a'm helpu gyda'r ochr honno, y cymorth” (Tad, Gogledd Cymru).

Roedd y rhan fwyaf o famau o Ogledd Cymru a oedd wedi cwblhau asesiad risg DASH fel rhan o'u prosesau eisoes yn derbyn cymorth gan wasanaeth cam-drin domestig.

Mesurau Arbennig

Er bod mesurau arbennig wedi'u cyflwyno'n genedlaethol ar draws pob achos cyfraith breifat, ar wahân i fodel Cynllun Braenaru, rhannodd cyfranogwyr yn yr astudiaeth hon eu myfyrdodau ar eu defnydd mewn achosion Cynllun Braenaru.

Roedd mesurau arbennig yn cael eu cynnig yn gyffredin i gyfranogwyr a oedd wedi profi cam-drin domestig. I'r rhan fwyaf o famau, gofynnodd y gwasanaethau cam-drin domestig am hyn ar eu rhan. Nododd mamau a oedd wedi bod drwy CAP o'r blaen fod mesurau arbennig ar gael yn fwy rhwydd o dan y Cynllun Braenaru. Gallai hyn adlewyrchu newidiadau yn y dull cenedlaethol o weithredu mesurau arbennig. Roedd y rhai a ddefnyddiodd fesurau arbennig yn gyffredinol yn eu gweld yn gysur:

“Rhoddwyd amser cynt i mi fod yno a'm rhoi mewn rhan wahanol o'r llys. Ac ni welais [y tad] o gwbl drwy gydol y broses. Rhoddwyd sgrin rhyngom...Felly roeddwn i'n wirioneddol wedi'm syfrdanu gan hynny. Ac rwy'n meddwl, i unrhyw un oedd yn poeni neu'n ofnus, roedd hynny'n barchus iawn, ond wedi'i reoli'n ofalus” (Mam, Gogledd Cymru).

Pwysleisiodd mamau a oedd wedi profi pryder a symptomau corfforol i'r posibilrwydd o weld eu camdriniwr bwysigrwydd mesurau arbennig. Felly, adroddodd cyfranogwyr ei bod yn niweidiol pan gynigiwyd y mesurau hyn ond na chawsant eu gweithredu o gwbl neu i'r graddau llawn a addawyd:

“Roedd yn sefyllfa ofnus. Ac fe addawyd i mi na fyddai'n rhaid i mi ei weld...[ond] pan gyrhaeddais y llys, roedd o yno yn yr ystafell aros...felly roedd hynny'n peri ansicrwydd imi ar ddechrau'r diwrnod” (Mam, Gogledd Cymru).

Roedd rhai mamau'n ofidus pan holodd awdurdodau am yr angen am fesurau arbennig yn eu hachosion nhw. Yn ogystal, ni chofiodd ambell fam gael cynnig mesurau arbennig o gwbl.

Gwrth-honiadau o gam-drin

Adroddodd mamau brofiadau cadarnhaol yn bennaf ynghylch sut y deliodd gweithwyr proffesiynol â gwrth-honiadau. Fodd bynnag, awgrymodd ambell un fod eu hachos wedi'i drin fel 'gwrthdaro rhwng y rhieni' heb ystyried y niwed posibl o wrth-honiadau heb eu cadarnhau. Gwerthfawrogodd rhai mamau nad oedd gweithwyr proffesiynol wedi cadarnhau gwrth-honiadau a wnaed gan eu cyn-bartneriaid:

“Dywedwyd wrtho gan y gwasanaethau cymdeithasol, ‘Nid ydych yn cael cysylltiad â'ch plant drwy wneud honiadau ffug am eich cyn-bartner’” (Mam, Gogledd Cymru).

Teimlai mamau a oedd wedi profi CAP a'r Cynllun Braenaru fod gwrth-honiadau wedi'u trin yn fwy effeithiol o dan y Cynllun Braenaru. Awgrymodd rhai tadau a oedd yn rhan o achosion Cynllun Braenaru gyda gwrth-honiadau eu bod yn 'edifar' am godi cam-drin domestig yn eu hachos:

“Wrth edrych yn ôl, nid wyf yn siŵr os wnaeth y gwrth-honiadau fy helpu, gan ein bod wedi gorffen yn y nonsens ping-pong hwn yn y llys nad wyf yn credu a helpodd neb” (Tad, Gogledd Cymru).

Teimlai rhai mamau fod angen i weithwyr proffesiynol y llys a barnwyr gael dealltwriaeth well o gam-drin domestig i nodi pryd mae honiadau ffug yn cael eu gwneud. Awgrymodd ychydig o

famau, pan wnaeth y ddau barti honiadau, fod barnwyr yn gweld cam-drin domestig fel gwrthdaro rhwng y rhieni ac felly nad oeddent yn ei gymryd o ddifrif.

Ail-drawmateiddio o brosesau llys sy'n gysylltiedig â cham-drin domestig

Dim ond mamau a adroddodd eu bod yn teimlo ail-drawmateiddio gan achosion llys ar ôl profi cam-drin domestig. Adroddodd nifer fach o dadau eu bod yn gweld y broses yn straen ond heb adlewyrchu unrhyw effeithiau trawmatig. Nid oedd yr ymatebwyr hyn yn oroeswyr cam-drin domestig. Cofiodd rhai mamau gyda honiadau o gam-drin domestig yn eu hachos pa mor drawmatig oedd bod yn yr un ystafell â'r camdriniwr, yn enwedig ar ôl cyfnod hir heb gyswllt:

“Roeddwn i'n teimlo llawer iawn o drawma. Roeddwn i'n cael trafferth anadlu yn y llys, roeddwn i'n afreolus, yn crynu, ac roeddwn i'n teimlo eu bod fel 'Beth sy'n mynd ymlaen gyda'r ddynes yma?' Ei weld o eto a achosodd yr ymateb hwn” (Mam, Gogledd Cymru).

Teimlai rhai mamau fod eu honiadau o gam-drin domestig wedi'u cwestiynu yn y llys ac i ychydig o famau, gwaethygodd hyn eu hanhwylder straen ôl-drawmatig (PTSD) o'r cam-drin. Er enghraifft:

“Mae'n gwneud i chi gwestiynu eich realiti. Mae'n gwneud i chi deimlo'r holl gysylltiadau negyddol o fod yn ddioddefwr cam-drin domestig, o fod yn ddramatig, yn creu ffwdan am ddim byd...rydych yn niweidio eich plentyn drwy dorri cysylltiad...mae'n dadwneud cymaint o waith rwyf wedi ceisio ei wneud arnaf fy hun” (Mam, Gogledd Cymru).

Teimlai rhai fod sôn am eu profiadau o gam-drin domestig yn y llys yn gwneud i weithwyr proffesiynol feddwl eu bod yn ceisio 'chwarae'r system'. I un fam, roedd achosion llys a'r gorchymyn terfynol yn galluogi ei phartner i barhau â'r cam-drin. O ganlyniad, ystyriodd atal cyswllt â'i phlentyn i amddiffyn ei hun:

“Roedd [Gorchymyn] mewn gwirionedd yn galluogi [eu] tad i barhau i gam-drin. Ac mae'n amlwg yn effeithio ar fy rhianta, ac mae'n effeithio ar bob agwedd o fy mywyd” (Mam, Dorset).

Teimlai rhai mamau a oedd wedi profi cam-drin domestig yn gryf y byddai gwrandao arnynt a'u credu yn y llys wedi gwella eu profiadau'n sylweddol ac wedi lleihau trawma'r broses llys. Awgrymodd rhai o'r mamau hyn hefyd nad oedd achosion llys yn ystyriol o drawma:

“Roeddwn yn disgwyl y byddai'r wybodaeth am sut i drin dioddefwr, yn enwedig drwy lens ystyriol o drawma, yn safonol. Ond nid yw o gwbl, ac roeddwn i'n synnu ac wedi cael sioc gan y ffordd y dechreuodd y broses ac a barhaodd drwy gydol yr amser mewn gwirionedd” (Mam, Gogledd Cymru).

I'r cyfranogwyr yn yr astudiaeth hon, roedd dulliau ystyriol o drawma yn canolbwyntio ar deimlo eu bod yn cael eu credu, cael eu profiadau wedi'u dilysu gan weithwyr proffesiynol a chael eu clywed yn ystod achosion llys. Roedd gan famau a oedd hefyd wedi bod drwy CAP brofiadau amrywiol. Teimlai rhai lai o drawma gan y broses Cynllun Braenaru, yn bennaf oherwydd eu bod yn teimlo eu bod wedi'u credu a bod eu profiad o gam-drin domestig wedi'i ddeall yn well drwy gydol y broses llys. Fodd bynnag, teimlai rhai mamau fod CAP a'r Cynllun Braenaru ill dau yn brin o ddulliau ystyriol o drawma ac awgrymwyd fod angen mwy o waith i leihau ail-drawmateiddio'r broses llys i oroeswyr cam-drin domestig.

Pwysleisiodd yr Adroddiad Panel Niwed (Hunter et al., 2020) bwysigrwydd atal ail-drawmateiddio i oroeswyr cam-drin domestig mewn achosion cyfraith breifat. Fodd bynnag, mae'r profiadau a rennir gan y cyfranogwyr yn yr ymchwiliad hon yn awgrymu bod dal ffordd i fynd i gyflawni'r nod hwn o'u safbwynt nhw.

4.3 Profiad a Chyfranogiad Plant

Mae'r Cynllun Braenaru yn anelu at wella profiad plant o gyfranogiad (priodol) yn y broses llys. Roedd y rhan fwyaf o blant yn cael dweud eu dweud ynghylch ble y cynhaliwyd eu cyfarfodydd gyda Cafcass/Cafcass Cymru ac awdurdodau lleol, ac roeddent yn teimlo'n gyfforddus ac y gwrandawyd arnynt yn ystod y cyfarfodydd hyn. Fodd bynnag, teimlai rhai rhieni fod problemau'n parhau gyda chyfranogiad plant, megis pryd ac a siaradwyd â phlant gan Cafcass. Dywedodd ychydig o blant a rhai rhieni nad oedd teimladau a dymuniadau plant bob amser yn cael eu hadlewyrchu yng nghanlyniadau'r achos, ac nad oedd y rhesymau am hyn wedi'u hegluro. Yn gyffredinol, roedd gwahaniaethau cadarnhaol clir yn ymgysylltiad plant o dan y Cynllun Braenaru o'i gymharu â CAP.

Sicrhau safbwynt y plentyn

Penderfyniadau ynghylch pwy i'w gyfweld

Nododd rhieni broblemau ynghylch a siaradwyd â phlant. Yn benodol, gwelodd rhai rhieni anghysondebau ymhlith gweithwyr proffesiynol ynghylch yr isafswm oedran ar gyfer ceisio safbwynt plentyn. Soniodd rhai am blant mor ifanc â thair oed yn cael eu cyfweld gan Cafcass/Cafcass Cymru neu awdurdodau lleol. Fodd bynnag, cofiodd un rhiant fod Cafcass Cymru wedi ystyried ei blentyn yn rhy ifanc i roi ei safbwynt yn bump oed. Mae hyn yn awgrymu bod amrywiad mewn arfer ond gallai ddangos bod ymarferwyr yn gwneud penderfyniadau yn seiliedig ar allu a dealltwriaeth y plentyn yn hytrach na'i oedran yn unig.

Yn yr un modd, roedd adroddiadau cymysg am allu plant i gyfrannu pan oedd ganddynt anghenion ychwanegol. Nododd cyfranogwyr a oedd â phlant gydag ASD fod eu plant naill ai'n ddi-eiriau neu'n bryderus yn gymdeithasol. Yn y rhan fwyaf o achosion, roedd FCAs Cafcass/Cafcass Cymru a gweithwyr cymdeithasol awdurdodau lleol yn gallu gwneud trefniadau i ddarparu ar gyfer yr anghenion ychwanegol hyn, a siarad â'r plant:

“Daeth [FCA] allan i'r tŷ i'w gweld yn gyntaf fel y gallai eu gwneud yn gyfforddus gyda hi, ac yna [aeth hi] i'w gweld yn yr ysgol, yn hytrach na dim ond cyfarfod yn yr ysgol” (Mam, Gogledd Cymru).

Yn Ngogledd Cymru, disgrifiodd ychydig o dadau plant gydag anghenion ychwanegol sut ystyriodd Cafcass Cymru anghenion ychwanegol eu plant wrth wneud argymhellion yn yr Adroddiad Effaith ar Blentyn. Fodd bynnag, mewn un achos, ni ofynnwyd am safbwynt plentyn oherwydd ei ddiagnosis ASD.

Penderfyniadau ynghylch lle i gyfweld

Digwyddodd llawer o ryngweithio plant gyda Cafcass/Cafcass Cymru ac awdurdodau lleol yn yr ysgol. Roedd ysgolion yn cael eu hystyried gan y rhan fwyaf o blant a rhieni fel lleoliadau niwtral lle gallai plant siarad yn hawdd, heb ddylanwad na phwysau rhieni. Cofiodd rhai plant eu bod wedi cael dewis ynghylch lle i'w cyfweld, er enghraifft:

“Cefais ddewis ble i gyfarfod â [FCA]. Aethom i ystafell breifat” (Plentyn, Gogledd Cymru).

Gallai staff ysgol fod ar gael i gefnogi plant pe baent yn ofidus yn ystod rhyngweithio. Roedd ysgolion yn well na'r cartref teuluol, gan fod rhai rhieni'n pryderu am eu plant yn cael eu cyfweld o flaen eu cyn-bartneriaid, oherwydd amheuaeth y gallai plant gael eu dylanwadu neu deimlo na allant siarad yn hawdd. Fodd bynnag, roedd ychydig o blant yn pryderu y gallai cael eu tynnu allan o'r dosbarth fod yn embaras neu arwain at gwestiynau gan eu cyfoedion. Er bod llawer o blant wedi cael dewis ynghylch lleoliad y cyfarfod, mewn ychydig o achosion, anwybyddwyd y dewis hwn gan FCAs a gweithwyr cymdeithasol, gan synnu'r plant a'r rhieni.

Teimladau plant am gyfweliadau

Roedd y rhan fwyaf o blant yn teimlo'n bryderus, nerfus, neu ofnus cyn eu sesiynau gyda Cafcass/Cafcass Cymru neu awdurdodau lleol. Yn gyffredinol, roedd FCAs a gweithwyr cymdeithasol yn gallu tawelu plant wrth gasglu eu safbwyntiau:

“Daeth [FCA] â theganau i mi chwarae gyda nhw, a oeddwn i'n hoffi a gwnaeth i mi deimlo'n well” (Plentyn, Gogledd Cymru).

Fodd bynnag, ni chafodd rhai plant sgwrsio â FCAs neu weithwyr cymdeithasol yn gysurus. Yn y rhan fwyaf o'r achosion hyn, roedd oherwydd eu bod wedi'u gadael yn ansicr am benderfyniad y llys:

“Ni chawsom ein tawelu...oherwydd doeddwn i a fy chwaer, doedden ni ddim eisiau mynd i fyw gyda'n tad, ond roedden nhw fel, 'Gallai dal ddigwydd.' Felly, doedden ni ddim yn siŵr beth oedd yn mynd i ddigwydd...nid oedd yn gysur” (Plentyn, Gogledd Cymru).

Byddai plant wedi elwa o ymgysylltiad parhaus â Cafcass/Cafcass Cymru ac awdurdodau lleol gan gynnwys mwy o ddiweddariadau am eu hachos:

“Roeddwn i'n teimlo'n drist iawn oherwydd ni chlywais ddim gan [FCA] wedyn. Ac yna roeddwn i'n teimlo'n hollol ar goll ac yn ddryslyd” (Plentyn, Dorset).

Ystyried barn plant

Roedd y rhan fwyaf o blant yn falch o gael cyfle i leisio eu barn yn ystod yr achos:

“Roedden nhw’n gallu ein clywed ni a gallwn ddweud ein ochr ni o’r stori. Roeddwn i’n hoffi hynny. Ond roedd yn broses dda. Aeth yn araf, ond daeth i ben yn y diwedd” (Plentyn, Gogledd Cymru).

Siaradodd plant eraill yn fwy cyffredinol am gael y cyfle i siarad:

“Roeddwn i’n teimlo fel fy mod wedi cael y cyfle i siarad a dweud yr hyn roeddwn i eisiau am fy nhad a phethau, er ei bod hi’n anodd siarad amdano” (Plentyn, Gogledd Cymru).

Roedd y rhan fwyaf o rieni’n falch bod barn eu plentyn wedi’i geisio neu’n dymuno y byddai wedi’i geisio pe na bai. Dim ond un tad oedd yn anhapus bod ei blentyn wedi cymryd rhan, gan gredu y dylai oedolion wneud penderfyniadau ar ran eu plant.

Fodd bynnag, roedd barn gymysg gan blant a rhieni ynghylch a ystyriwyd safbwynt y plentyn yn ystod yr achos. Roedd rhai adroddiadau cadarnhaol o blant yn teimlo eu bod wedi’u clywed gan blant eu hunain, gan famau ac, i raddau llai, gan dadau. Roedd gwrando ar blant yn cael ei ystyried fel rhywbeth hanfodol ar gyfer eu hiechyd meddwl a’u lles ac roedd rhieni’n gweld hyn fel enghraifft dda o ymarfer ystyriol o drawma:

“Rwy’n meddwl bod [y llys] angen ei glywed ef, clywed ei ochr ef. Ac rwy’n meddwl hyd yn oed iddo ef, roedd hynny’n cau’r bennod yr oedd ei angen...oherwydd pa mor hir yr oedd wedi bod yn mynd ymlaen a’r trawma a achosodd iddo, felly fe’i helpodd ef yn fawr iawn” (Mam, Gogledd Cymru).

Yn y ddau safle Cynllun Braenaru, roedd yn drist i blant a rhieni pan nad oedd dymuniadau plant wedi’u hystyried. Yn yr un modd, wrth glywed canlyniadau eu hachos, teimlai ychydig o blant o’r ddau safle fod eu cyfranogiad wedi bod yn ddi-rym ac mai trydydd parti oeddent i benderfyniadau a wnaed amdanynt:

“Wnes i a [brawd/chwaer]...son wrth [FCA] fy mod eisiau dewis a ydw i’n mynd [i dŷ’r tad] neu beidio...Dwi ddim yn meddwl eu bod nhw wir wedi ystyried hynny, ac nid oeddent wir wedi gwrando arnon ni” (Plentyn, Dorset).

Er nad yw bob amser yn briodol nac yn ddiogel i lysoedd wneud penderfyniadau yn seiliedig ar ddymuniadau plant, byddai plant wedi elwa o wybod bod eu lleisiau wedi'u clywed a deall pam nad oedd eu dymuniadau wedi'u hadlewyrchu yn y penderfyniad terfynol.

Adroddiad Effaith ar Blentyn

Canfu rhieni yn y ddau safle fod yr Adroddiad Effaith ar Blentyn (CIR) yn ddefnyddiol ar gyfer caniatáu i blant fynegi eu dymuniadau a'u teimladau am gyswllt a threfniadau byw. Gwnaeth teuluoedd a oedd wedi profi CAP o'r blaen gymariaethau cadarnhaol rhwng y broses CAP a'r broses Cynllun Braenaru:

“[FCA] oedd yr un a aeth i gyfarfod â [plentyn]. Aeth i eistedd i lawr gyda [plentyn]. Ac fe ysgrifennodd lythyr hyd yn oed. Ysgrifennodd ef a [plentyn] lythyr i'r barnwr” (Mam, Gogledd Cymru).

Roedd derbyn copi o'r CIR gyda'r argymhellion ymlaen llaw yn helpu rhieni i baratoi ar gyfer y llys ac yn rhoi sicrwydd iddynt. Roeddent yn gwerthfawrogi gonestrwydd a thryloywder yr adroddiad. Fodd bynnag, ni allai ychydig o rieni ar draws y ddau safle gofio gweld yr adroddiad cyn y gwrandawriad, tra bod eraill yn ansicr a oedd un wedi'i ysgrifennu. Teimlai rhai hefyd nad oedd argymhellion yr adroddiad yn adlewyrchu barn eu plentyn yn gywir:

“Roedd [yr hyn] a ysgrifennwyd yn debyg i'r hyn oedd fy [plentyn] wedi'i ddweud. [Ond] er mai dyna oedd fy [mhentyn] wedi'i ddweud, fe wnaethant ddilyn gyda, 'Ond rwy'n meddwl y dylai aros yn 50/50.' Ac mae fel, lawn, felly beth oedd pwynt siarad â'm [plentyn] felly?” (Tad, Gogledd Cymru).

Rhannodd ychydig o rieni eu sylwadau gydag awduron eu CIR ond dywedwyd wrthynt na fyddai'r adroddiad yn cael ei newid i adlewyrchu eu hadborth. Er bod y CIR yn seiliedig ar asesiad yr achos gan yr FCA neu'r gweithiwr cymdeithasol, mae cyfleoedd cyfyngedig i rieni roi adborth unwaith y bydd yr adroddiad wedi'i gwblhau. Gellid bod wedi cyfathrebu hyn i reoli disgwyliadau rhieni'n well. Yn gyffredinol, roedd rhieni'n teimlo'n gyfforddus yn rhannu eu profiadau a'u safbwyntiau i lywio'r CIR a'i argymhellion. Hefyd, dywedodd plant eu bod wedi teimlo eu bod yn cael eu cefnogi yn ystod y broses:

“Oherwydd fel pobl Cafcass [Cymru], roedden nhw’n ein clywed ni. Roeddem yn cael cyfle i’n lleisiau gael eu clywed” (Plentyn, Gogledd Cymru).

4.4 Dull Amlasiantaethol

Mae Cynllun Braenaru yn anelu at wella cydlynw rhwng asiantaethau (megis Cafcass/Cafcass Cymru, awdurdodau lleol, a’r heddlu) a’r llys teulu. Roedd casglu gwybodaeth yn gynnar ar gyfer yr Adroddiad Effaith ar Blentyn (CIR) yn cael ei weld fel rhywbeth buddiol. Fodd bynnag, mae angen mwy o waith i fynd i’r afael â materion ynghylch cydweithio amlasiantaethol. Rhannodd rhai rhieni bryderon ynghylch sut yr oedd asiantaethau’n trin ac yn rhannu gwybodaeth sy’n gysylltiedig â phryderon diogelu a lles. Yn gyffredinol, er bod cynnydd wedi’i wneud tuag at y nod hwn, mae cyfleoedd o hyd i wella.

Ymatebion i Bryderon Diogelu a Lles

Roedd y rhan fwyaf o’r rhyngweithio rhwng rhieni ac asiantaethau gwahanol yn canolbwyntio ar gam-drin domestig, diogelu a materion lles. Roedd rhai rhieni’n pryderu am brosesau rhannu gwybodaeth rhwng asiantaethau, gan deimlo bod materion diogelu a lles wedi’u tanseilio neu’u hanwybyddu gan sawl asiantaeth. Roeddent hefyd yn mynegi rhwystredigaeth nad oedd gwybodaeth neu bryderon a rannwyd ganddynt gydag asiantaethau wedi’u cynnwys yn y CIR nac wedi’u hystyried yn eu hachos.

Roedd yr ymateb i bryderon diogelu a lles yn gymysg. Roedd tua hanner y rhieni gyda phryderon diogelu neu les yn eu hachos yn teimlo nad oedd y rhain wedi derbyn sylw digonol gan asiantaethau fel yr heddlu neu wasanaethau cymdeithasol plant, gyda gwybodaeth allweddol am risgiau heb ei rhannu ar draws asiantaethau. Roedd y pryderon yn cynnwys honiadau o gam-drin neu drais yn erbyn plant, esgeulustod, defnydd anniogel o alcohol, a pheryglon eraill gan bartneriaid newydd. Disgrifiodd rhai mamau achosion o gam-drin a thrais yn erbyn plant yn cael eu hanwybyddu gan Cafcass/Cafcass Cymru, awdurdodau lleol, a/neu farnwyr. Gallai hyn fod oherwydd hepgoriadau yn y CIR neu ymddangos fel pe bai wedi’i anwybyddu oherwydd na chymerwyd unrhyw gamau, megis rhannu gwybodaeth newydd o’r CIR gyda gwasanaethau cymdeithasol plant. Er enghraifft, disgrifiodd y fam hon sut yr oedd gwybodaeth wedi’i chynnwys ond wedi’i ‘thanseilio’ yn y CIR:

“Roeddwn i wedi adrodd [trais gan y tad yn erbyn plant] i'r Ganolfan Cymorth Cynnar, ond cafodd hynny ei danseilio i gyd yn y [CIR]. Cafodd fy mhryderon am ei iechyd meddwl ac ymddygiad eu hanwybyddu'n llwyr” (Mam, Gogledd Cymru).

Canfu rhai rhieni fod eu materion heb eu datrys. Unwaith y daeth eu hachos i ben, roedd rhieni'n cael trafferth cael cymorth ychwanegol gan asiantaethau fel yr heddlu a gwasanaethau cymdeithasol plant pan gododd pryderon. Mae hyn yn tynnu sylw at rai heriau wrth gyflawni argymhelliad yr Adroddiad Panel Niwed (Hunter et al., 2020) ar gyfer dull diogelwch-ganolog ac ymchwiliol i reoli pryderon diogelu mewn achosion cyfraith breifat ar draws asiantaethau. Fodd bynnag, adroddodd ychydig o gyfranogwyr fod materion diogelu a lles wedi'u rheoli'n dda yn ystod y broses Cynllun Braenaru gan yr asiantaethau a oedd yn gysylltiedig â'u hachos:

“Roeddwn i'n teimlo y cadarnhawyd bod yr asiantaethau gwahanol wedi cadarnhau nad oedd y tŷ'n ddiogel i'r plant a bod [y tad] yn byw bywyd hynod anhrefnus” (Mam, Gogledd Cymru).

Mynegodd ychydig o rieni safbwyntiau cadarnhaol am waith amlasiantaethol, a soniwyd am werth casglu gwybodaeth yn gynnar ar gyfer y CIR.

4.5 Effeithiolrwydd y Broses Lllys

Roedd y Cynllun Braenaru yn anelu at ddarparu proses lllys fwy effeithlon gan leihau oedi tra'n sicrhau bod gorchmynion yn briodol ac yn ddiogel. Teimlai rhieni a oedd wedi profi CAP fod y broses Cynllun Braenaru yn fwy effeithlon ond roeddent yn dal i bryderu am gyflymder y broses. Teimlai rhai fod y broses yn dal yn rhy hir, gan achosi gorbryder a straen, tra nododd lleiafrif fod rhai rhannau o'r broses, fel gwrandawadau, bellach wedi eu rhuthro, gan gyfyngu ar eu cyfle i rannu eu profiadau yn y llys. Yn gyffredinol, roedd yna welliannau amlwg yn effeithlonrwydd y broses lllys o dan y Cynllun Braenaru.

Hyd y Broses Lllys

Canfu'r rhan fwyaf o gyfranogwyr fod y broses lllys yn faith, o'r cais i'r canlyniad. Teimlai rhai fod hyn yn briodol o ystyried pwysigrwydd a chymhlethdod y gwaith dan sylw. Yng Ngogledd Cymru, amrywiai hyd y broses rhwng tri mis a dwy flynedd, gyda'r mwyafrif yn dod i ben mewn llai na chwe mis. Credai nifer fach o dadau fod eu hachos wedi para dwy i dair blynedd; fodd bynnag, mae'n debygol bod y cyfrifon hyn yn adlewyrchu ceisiadau cynharach a wnaed o dan CAP cyn

cyflwyno model Cynllun Braenaru. I'r rhai yn Dorset, parhaodd achosion rhwng tri a chwe mis. Disgrifiodd llawer o rieni effaith emosiynol y broses llys faith, gan nodi ei chanlyniadau ar y berthynas rhiant-plentyn. Adroddodd plant hefyd eu bod wedi teimlo'n bryderus, ofnus ac o dan straen wrth aros am benderfyniad y llys. Er enghraifft:

“Roeddwn i mewn lle ofnadwy. Doeddwn i ddim yn canolbwyntio ar yr ysgol. Roeddwn i'n ofnus iawn na fyddwn yn gallu gweld fy mrodyr a'm chwaer byth eto...[Roeddwn i] yn mynd trwy lawer, ac roedd yn achosi llawer o orbryder a straen imi” (Plentyn, Gogledd Cymru).

Er bod cymariaethau uniongyrchol rhwng CAP a'r Cynllun Braenaru yn gyfyngedig, nododd rhai rhieni fod y Cynllun Braenaru yn gynt.¹⁶ Roedd y rhan fwyaf o rieni'n gweld y cyflymder cynyddol yn gadarnhaol. Fodd bynnag, mynegodd ychydig o famau a oedd yn rhan o achosion cam-drin domestig bryderon fod cyflymder y broses llys yn teimlo wedi'i rhuthro. Teimlent nad oedd ganddynt gyfle i rannu eu profiadau o gam-drin domestig yn llawn yn ystod gwrandawiadau gan fod y ffocws ar symud yr achos ymlaen yn gyflym. Er hynny, teimlai'r mamau hyn fod eu profiadau wedi'u casglu yn y CIR.

4.6 Achosion sy'n Dychwelyd

Mae Cynllun Braenaru yn anelu at leihau nifer yr achosion sy'n dychwelyd drwy orchmynion llys mwy cynaliadwy. Roedd gan rieni farn gadarnhaol yn gyffredinol pan gawsant y canlyniad a ddymunent. Fodd bynnag, roedd rhieni nad oedd wedi cael y canlyniad a ddymunir neu a oedd yn cael trafferth gorfodi gorchmynion llys yn tueddu i gael barn negyddol ac roedd rhai'n disgwyl dychwelyd i'r llys rywbryd yn y dyfodol.

Byddai llawer o gyfranogwyr wedi hoffi gwiriad neu adolygiad i weld sut yr oedd y trefniadau'n gweithio. Yn gyffredinol, er bod cynnydd wedi'i wneud tuag at leihau nifer yr achosion sy'n dychwelyd, mae cyfleoedd i wella ymhellach, megis cyflwyno gwiriadau i fonitro canlyniadau achosion.

¹⁶ Mae ystadegau Llys Teulu 2024 yn dangos bod achosion cyfraith breifat wedi cymryd 42 wythnos ar gyfartaledd i gyrraedd gorchymyn terfynol yn ystod 2024 (MOJ, 2025)

Canlyniadau'r Llys

Rhoddwyd gorchymyn 'yn byw gyda' i gyfran uwch o famau nag o ddau a gyfweiliwyd, sy'n golygu bod y plentyn yn byw gyda nhw drwy'r amser neu'r rhan fwyaf o'r amser. I ychydig o rieni, rhannwyd cyswllt yn gyfartal rhwng y ddau riant. Rhoddwyd dim cyswllt, cyswllt anuniongyrchol, neu gyswllt â goruchwyliaeth/heb oruchwyliaeth i'r rhieni eraill. Yn y rhan fwyaf o achosion, rhoddodd mamau wybod i'r plentyn am benderfyniad y llys.

Roedd gan rieni deimladau cymysg am y penderfyniadau yn eu hachos. Roedd y rhai nad oeddent wedi cael cyswllt, neu y cyfyngwyd eu cyswllt i lythyr yn unig, yn anfodlon neu'n anhapus. Roedd y rhai a gafodd drefniadau megis bod yn brif breswylfa neu drefniadau gofal a rennir lle mae'r plentyn yn byw gyda'r ddau riant o dan Orchymyn Trefniadau Plant ('yn byw gyda') yn fodlon neu'n hapus gyda phenderfyniad y llys. Rhagwelodd nifer fach o rieni y byddent yn dychwelyd i'r llys teulu yn y dyfodol, naill ai oherwydd nad oedd y canlyniad a ddymunwyd wedi'i gyflawni, nad oedd cyswllt yn digwydd yn unol â phenderfyniad y llys, neu oherwydd pryderon am les plant. Dywedodd y rhan fwyaf o blant a ofynnwyd gan ymchwilydd yn uniongyrchol eu bod yn hapus gyda'r penderfyniad:

"Roeddwn i'n hapus am y penderfyniad. Roeddwn i'n rhydd o'r pwysau i gael hynny drosodd. Roeddwn i'n hapus gyda'r canlyniad" (Plentyn, Gogledd Cymru).

Fodd bynnag, nid oedd un plentyn yn hapus gyda'r penderfyniad ac roedd yn teimlo nad oedd ei safbwynt wedi'i ystyried:

"Wnes i a [brawd/chwaer] ddweud wrth Mam, ac fe soniais wrth [FCA], fy mod eisiau dewis os ydw i'n mynd neu beidio. Ac yna dywedais wrth mam fy mod eisiau hynny, a dwi ddim yn meddwl eu bod nhw wir wedi ystyried hynny, ac nid oeddent wir wedi gwrandao" (Plentyn, Dorset).

Wrth ofyn am effeithiolrwydd penderfyniadau'r llys, adroddodd rhai cyfranogwyr o'r ddau safle anawsterau wrth eu cynnal. Soniodd mamau, yn arbennig, fod eu cyn-bartneriaid yn methu â chydymffurfio â phenderfyniad y llys. Roedd hyn yn cynnwys methu â chyfathrebu neu ymgysylltu â'r fam a/neu'r plentyn fel y gofynnwyd, a pharhau ag ymddygiad camdriniol a phroblemus hyd yn oed ar ôl i'r penderfyniad gael ei wneud.

Mater nodedig arall oedd atgyfeiriadau i wasanaethau eraill. Dywedodd rhai mamau eu bod wedi'u hatgyfeirio i gwrs rhianta o ganlyniad i'w hachos llys. Teimlent fod hyn yn amhriodol yn eu hachos nhw, gan nad oedd atgyfeiriadau o'r fath i fod i ddigwydd mewn achosion a nodwyd o gam-drin domestig:

“Cawsom ein cyfarwyddo i wneud cwrs rhianta un diwrnod, y ddau ohonom, sef y cwrs gwaethaf i rywun sy'n ddioddefwr cam-drin domestig ei wneud. Roedd gorfod gwneud hynny gyda'n gilydd yn ofnadwy” (Mam, Gogledd Cymru).

Cam Adolygu

Roedd cam olaf y Cynllun Braenaru yn adolygiad a oedd i fod i ddigwydd rhwng tri a deuddeg mis ar ôl y gorchymyn terfynol i asesu ei effeithiolrwydd a blaenoriaethu diogelwch.¹⁷ Fodd bynnag, dywedodd y rhan fwyaf o rieni ar draws y ddau safle nad oedd unrhyw adolygiad na chymorth wedi'i gynnig ar ôl i'r gorchymyn llys terfynol gael ei roi ar waith, er eu bod wedi'u hysbysu y byddai adolygiad gan FCA Cafcass/Cafcass Cymru o fewn chwe mis. Yn ogystal, roedd rhai cyfranogwyr yn ansicr neu'n anymwybodol o'r hyn i'w ddisgwyl o'r cam hwn. Dim ond tri chyfwelydd a grybwyllodd unrhyw adolygiad neu gyswllt dilynol. Mae'n bwysig nodi bod y ffrâm sampl yn cynnwys achosion a ddaeth i ben dri mis cyn y cyfweiliad, felly roedd trefniadau'n gymharol newydd i rai cyfranogwyr (gweler Atodiad D). Teimlai'r rhan fwyaf o rieni y dylai cyswllt dilynol, 'gwiriad' neu adolygiadau ddigwydd ac y byddent wedi bod o fudd yn eu hachos. Wrth ofyn, ni ddywedodd unrhyw un o'r rhieni eu bod wedi cael unrhyw gymorth dilynol, ac roedd rhai rhieni'n amlwg yn drist am y diffyg dilyniant hwn, er enghraifft:

“Rwy'n teimlo'n hollol unig yng nghanol y cefnfor ar ôl y gorchymyn terfynol...Nid wyf yn gwybod sut i ddelio â negeseuon cyson [tad]. Rwyf wedi e-bostio'r cyfreithwyr ychydig o weithiau oherwydd roedd [tad] yn awgrymu nad oedd yn mynd i ddod â [plentyn] yn ôl. Ac mae gwybod ble i fynd am y math hwnnw o beth oherwydd gall y cyfreithwyr ond gwneud hyn a hyn” (Mam, Gogledd Cymru).

¹⁷Roedd cynnwys y cam hwn yn dilyn argymhelliad yn Adroddiad y Panel Niwed ar gyfer dilyniant rhyngweithiol tri i chwe mis ar ôl gwneud gorchmynion i weld sut maent yn gweithio (Hunter et al., 2020, tud. 176).

Fodd bynnag, nid oedd diffyg cyswllt dilynol â'r llys yn cael ei weld fel rhywbeth negyddol gan bawb:

“Mae’n debyg nad wyf eisiau pobl yn holi sut mae pethau’n mynd drwy’r amser, dim ond oherwydd nad yw’r rhan honno o fy mywyd yno mwyach, fel fy mod wedi symud ymlaen” (Mam, Dorset).

5. Canfyddiadau: Materion Ehangach Cyfiawnder Teuluol

5.1 Honiadau o Ymddygiadau Dieithrio

Cyhoeddodd y Cyngor Cyfiawnder Teuluol (2024) ganllawiau i fynd i'r afael ag achosion lle mae plentyn yn gwrthod neu'n gwrthsefyll cyswllt â rhiant, gan gynnwys lle mae honiadau o 'ymddygiadau dieithrio'. Disgwylir i lysoedd yng Nghymru a Lloegr beidio â derbyn 'dieithrio rhiant' fel cysyniad oherwydd diffyg sail wyddonol (Clemente, 2015). Codwyd honiadau o ymddygiadau dieithrio mewn ychydig o achosion gan dadau, a disgrifiodd rhai mamau eu bod wedi'u cyhuddo o hyn hefyd. Roedd safbwyntiau'r rhieni hyn am sut y deliwyd â honiadau gan weithwyr proffesiynol yn amrywio.

Teimlai rhai tadau fod eu profiadau o ymddygiadau dieithrio wedi'u cydnabod yn ystod paratoi'r CIR ond heb eu cynnwys yn yr adroddiad ei hun. Teimlai'r rhan fwyaf o dadau nad oeddent wedi'u cefnogi yn eu honiadau o ymddygiadau dieithrio gan weithwyr proffesiynol, gan gyfeirio at ddiffyg gwasanaethau a allai gynnig cymorth priodol.

Adroddodd ychydig o famau eu bod wedi'u cyhuddo gan dad eu plant o ymgysylltu ag ymddygiadau dieithrio a thrin. Roedd eu profiadau gyda gweithwyr proffesiynol yn amrywio; teimlai rhai fod gweithwyr proffesiynol wedi gweld drwy'r honiadau, tra teimlai eraill fod yr honiadau wedi'u gwaethygu gan y gweithwyr proffesiynol. Roedd yr honiadau hyn yn effeithio ar sut yr oedd mamau'n rhyngweithio â'u plant, gyda rhai'n teimlo bod yn rhaid iddynt fod yn ofalus wrth gefnogi plant yn ystod y broses llys:

“Ni allwch fod yn rhydd gyda'ch geiriau a mynegi eich hun yn y foment. Ac rydych yn orwyliadwrus drwy'r amser” (Mam, Gogledd Cymru).

Mae'r sefyllfa hon yn tynnu sylw at y sefyllfa anodd y canfu rhai rhieni eu hunain ynnddi, gan geisio cydbwyso eu hymddygiad o amgylch eu plant â gofynion y broses llys. Yn aml roeddent yn teimlo'n gaeth rhwng yr angen i gefnogi eu plant a'r pwysau i lywio'r broses llys.

5.2 Cynrychiolaeth Gyfreithiol

Roedd cyfranogwyr a gynrychiolwyd gan gyfreithwyr yn gyffredinol yn cael profiadau mwy cadarnhaol na'r rhai oedd yn LiP. Ceisiodd rhai cyfranogwyr gyngor gan gyfreithwyr, yn aml ar eu traul eu hunain, er bod rhai wedi derbyn cymorth cyfreithiol. Roedd y rhan fwyaf yn fodlon ar y cymorth a gawsant gan eu cyfreithiwr, ond teimlai rhai nad oedd y cymorth a gawsant yn werth y gost. Roedd cyfranogwyr eraill yn LiP, gydag un yn defnyddio Cyfaill McKenzie.¹⁸ I ambell un, roedd hyn yn ddewis cadarnhaol yn seiliedig ar brofiad blaenorol a rhywfaint o wybodaeth am y broses. Fodd bynnag, nid oedd y rhan fwyaf wedi dewis yr opsiwn hwn ond wedi'u gorfodi i wneud hynny gan nad oeddent yn gallu fforddio cyfreithiwr neu nad oeddent yn gymwys i gael cymorth cyfreithiol. Disgrifiodd LiPs eu bod yn teimlo eu bod wedi eu 'diystyru' neu na wrandawyd arnynt ac roeddent yn ei chael yn heriol ymateb i gyfreithwyr. Nododd rhai goroeswyr cam-drin domestig fod trawma mynychu'r llys yn dwysáu os oedd eu cyn-bartner yn LiP.

Costau ariannol prosesau cyfreithiol

Tynnodd llawer o gyfranogwyr sylw at faich ariannol prosesau cyfreithiol. Er nad yw hyn yn benodol i'r Cynllun Braenaru, roedd y mater hwn yn berthnasol i'r rhai a oedd wedi mynd drwyddo. I'r rhan fwyaf, roedd y costau ariannol yn canolbwyntio ar gost uchel cyfreithwyr a ffioedd cyfreithiol. Mewn rhai achosion, parhaodd pryderon am effaith ariannol achosion llys hyd yn oed ar ôl y canlyniad terfynol, gyda mamau yn arbennig yn nodi'r crocbris o ddychwelyd i'r llys pan nad oedd trefniadau'n gweithio neu wedi chwalu:

“Mae'n rhaid bod yna ffordd haws, cost-effeithiol i allu dychwelyd i'r llys os nad yw'r gorchymyn hwnnw'n gweithio. Oherwydd mae'n afresymol” (Mam, Gogledd Cymru).

¹⁸ Mae Cyfaill McKenzie yn unigolyn sy'n gefn i rhywun ac yn cynnig cefnogaeth ymarferol i rywun mewn achos llys sydd heb gyfreithiwr

6. Crynodeb a Mewnwelediadau ar gyfer Gweithredu

6.1 Crynodeb

Mae'r model Cynllun Braenaru yn anelu at wella profiad y llys teulu i bob parti, yn enwedig rhieni sydd wedi goroesi cam-drin domestig a'u plant, darparu proses llys fwy effeithlon a lleihau ail-drawmateiddio goroeswyr cam-drin domestig. Mae'r gwerthusiad yn tynnu sylw at wahaniaethau yn y ffordd y profodd rhieni a phlant yn y ddau safle peilot yn yr astudiaeth hon y Cynllun Braenaru. Mae'n bwysig nodi nad yw'r ymchwil hon yn cynrychioli profiadau pob defnyddiwr Cynllun Braenaru. Yn hytrach, mae'n adlewyrchu profiadau sampl gymharol fach a hunanddewisol o gyfranogwyr.

Buddion

Disgrifiodd cyfranogwyr ystod o fuddion sy'n ymwneud â'r broses Cynllun Braenaru:

- **Profiadau gyda asiantaethau:** Roedd y rhan fwyaf o blant a rhieni wedi cael profiadau rhyngweithio cadarnhaol gyda'r rhan fwyaf o weithwyr proffesiynol, yn enwedig FCAs Cafcass/Cafcass Cymru. Yn ogystal, adroddodd rhai cyfranogwyr heb gam-drin domestig yn eu hachos brofiadau cadarnhaol gyda barnwyr yn y ddau safle pan deimlent eu bod wedi cael eu clywed.
- **Ymateb i gam-drin domestig:** Gwerthfawrogodd rhieni osgoi cyfryngu a chael cynnig asesiadau risg DASH a mesurau arbennig mewn achosion cam-drin domestig, er nad oedd y rhain bob amser wedi'u gweithredu'n ymarferol. Roedd cynnwys gwasanaethau cam-drin domestig yn y model Cynllun Braenaru yn cael ei weld yn gadarnhaol gan famau, yn enwedig y rhai a oedd wedi profi'r broses CAP o'r blaen. Adroddodd mamau hefyd brofiadau cadarnhaol yn bennaf gyda sut yr oedd gweithwyr proffesiynol yn rheoli gwrth-honiadau.
- **Profiad a chyfranogiad plant:** O safbwynt plant a theuluoedd, dyma un o'r meysydd lle'r oedd Cynllun Braenaru yn gweithredu'n arbennig o dda. Roedd plant yn gyffredinol yn teimlo'n gyfforddus yn siarad â FCAs Cafcass/Cafcass Cymru a gweithwyr cymdeithasol.

Roedd y CIR hefyd yn darparu cyfle gwerthfawr i blant fynegi eu teimladau am drefniadau cyswllt.

- **Rhannu gwybodaeth yn gynnar gyda theuluoedd:** Teimlai rhieni yn y ddau safle eu bod wedi'u hysbysu'n dda am y Cynllun Braenaru yn gynnar yn y broses. Er na soniwyd yn benodol am rôl y Swyddog Cynnydd Achos,¹⁹ gwnaethant gyfeirio at dasgau a oedd yn gysylltiedig â'r rôl hon, megis derbyn taflen wybodaeth gyffredinol.
- **Effeithlonrwydd y broses llys:** Yn gyffredinol, rhannodd cyfranogwyr brofiadau cadarnhaol ynghylch hyd y broses llys. Teimlai rhieni a oedd wedi bod drwy CAP o'r blaen fod Cynllun Braenaru yn fwy effeithlon.

Heriau

Fodd bynnag, disgrifiodd cyfranogwyr ystod o heriau sy'n ymwneud â'r broses Cynllun Braenaru, gyda llawer yn ymwneud â'r profiad o fynychu'r llys:

- **Profiadau gyda asiantaethau:** Adroddodd rhai plant a rhieni ryngweithio negyddol gyda gweithwyr proffesiynol, yn enwedig gweithwyr cymdeithasol awdurdodau lleol a rhai barnwyr. Roedd gan rieni gyda cham-drin domestig yn eu hachos brofiadau negyddol yn bennaf gyda barnwyr, gan deimlo bod eu honiadau o gam-drin wedi'u tanseilio. Er ei fod yn cael ei gydnabod bod barnwyr yn rhwym wrth ganllawiau ymarfer wrth wneud penderfyniadau mewn achosion sy'n cynnwys cam-drin domestig, mae'n bwysig bod y cyfyngiadau hyn yn cael eu cyfathrebu i deuluoedd i helpu i reoli eu disgwyliadau o'r broses llys.
- **Lleihau ail-drawmateiddio ar ôl cam-drin domestig:** Adroddodd rhai cyfranogwyr broblemau parhaus gyda dealltwriaeth ystyriol o drawma o gam-drin domestig yn ystod achos, gan dynnu sylw at effaith emosiynol andwyol y broses llys a mynychu'r llys arnynt hwy a'u plant. Roedd hyn yn cynnwys teimlo nad oedd gweithwyr proffesiynol yn eu credu, cael eu honiadau o gam-drin domestig wedi'u tanseilio a diffyg dealltwriaeth o'r trawma a brofwyd gan oroeswyr cam-drin domestig.

¹⁹ Roedd y dull Peilot Cynllun Braenaru yn cynnwys Swyddog Dilyniant Achos ymroddedig yn y tîm gweinyddu llys i ganolbwyntio ar gydlyn achos a darparu pwynt cyswllt a chefnogaeth i deuluoedd. Er bod rolau 'Swyddog Dilyniant Achos' wedi bodoli mewn llys teulu yn flaenorol, mae'r rôl yn y Cynllun Braenaru yn cynnwys cyfrifoldebau gwahanol ac felly yn cael ei hystyried yn rôl newydd wrth werthuso'r peilot (gweler Barlow et al., 2025)

- **Cyfranogiad plant:** Er bod gwelliannau clir yn y ffordd y siaradwyd â phlant o dan y Cynllun Braenaru, roedd cyfathrebu ynghylch sut ac a ystyriwyd eu barn yn amrywio. Nid oedd dymuniadau plant bob amser wedi'u hadlewyrchu yn y CIR nac yng nghanlyniadau achos, ac nid oedd y rhesymau am hyn wedi'u hegluro iddynt yn aml.
- **Gwaith amlasiantaethol:** Teimlai'r rhan fwyaf fod angen gwelliant mewn cydweithio amlasiantaethol o dan y Cynllun Braenaru. Roedd hyn yn arbennig o wir pan godwyd pryderon diogelu neu les, gyda rhieni'n awgrymu bod y materion hyn yn aml wedi'u tanseilio neu'u hanwybyddu gan y gweithwyr proffesiynol dan sylw.
- **Achosion sy'n dychwelyd ac adolygiad:** Prin iawn y gweithredwyd cam yr adolygiad, er bod cyfranogwyr yn aml wedi'u hysbysu y byddai eu hachos yn cael ei adolygu gan weithwyr proffesiynol. Gadawodd y diffyg dilyniant hwn lawer o rieni yn teimlo heb gefnogaeth ar ôl y broses llys, teimlad a oedd yn arbennig o gryf ymhlith goroeswyr cam-drin domestig.

6.2 Mewnwelediadau a Dysgu ar gyfer Gweithredu yn y Dyfodol

Gan dynnu ar fyfyrnodau a chynigion cyfranogwyr, nododd y tîm ymchwil ystyriaethau polisi, ymarfer ac ymchwil bellach allweddol. Mae'r mewnwelediadau hyn yn anelu at lywio gweithredu posibl Cynllun Braenaru mewn safleoedd peilot eraill a chefnogi gwelliant parhaus yn y safleoedd presennol. Mae rhai o'r canfyddiadau'n adleisio'r rhai yn y gwerthusiad proses (Barlow et al., 2025). Gall yr oblygiadau i bolisi ac ymarfer, yn seiliedig ar brofiadau'r rhai a gymerodd ran yn yr astudiaeth hon, gynnig cyfleoedd gwerthfawr ar gyfer dysgu ehangach.

Model Cynllun Braenaru

- **Cadw'r ffocws ar y plentyn:** Sicrhau bod lleisiau plant yn cael eu clywed ac yn cael eu hystyried yn briodol yn ganolog i'r Cynllun Braenaru. Er bod y canfyddiadau'n awgrymu gwelliannau clir yn y ffordd y siaradwyd â phlant, dylid cadw arferion sy'n anelu at ddal 'llais y plentyn' dan adolygiad. Yn benodol, dylid ystyried amseriad, dull a lleoliad cyfarfodydd gyda phlant gyda FCAs Cafcass/Cafcass Cymru neu weithwyr cymdeithasol ar gyfer paratoi'r CIR. Mae canolbwyntio ar y plentyn yn gofyn nid yn unig am wrando ar lais y plentyn, ond hefyd am fonitro sut y caiff ei ddefnyddio mewn gwneud penderfyniadau. Os nad yw'n bosibl nac yn ddiogel gwneud penderfyniadau yn unol â

dymuniadau plentyn, dylid egluro hyn yn glir iddo. Mae angen cyfathrebu priodol a rheolaidd â phlant am y broses a'r penderfyniad terfynol. Er bod yr argymhelliad hwn yn adlewyrchu profiadau nifer fach o blant a gyfweliwyd ar gyfer yr ymchwil hon, mae'r canfyddiadau hefyd yn gyson ag astudiaeth debyg o blant yn profi prosesau Cynllun Braenaru yng Ngogledd Cymru (Jones, 2023).

- **Parhau i bwysleisio gwaith amlasiantaethol:** Roedd rhannu gwybodaeth yn gynnar ac yn gyson yn cael ei weld fel agwedd gadarnhaol ar fodel Cynllun Braenaru. Mae'n bwysig ystyried sut y gellir cynnal hyn, gyda'r CIR yn chwarae rôl allweddol. Dylai gweithredu yn y dyfodol a gwelliannau parhaus yn y safleoedd presennol hefyd ganolbwyntio ar gefnogi cyfranogiad awdurdodau lleol a gwella rhannu gwybodaeth ar draws asiantaethau, sy'n arbennig o bwysig mewn achosion sy'n cynnwys pryderon diogelu a lles.
- **Cydbwyso hyd y broses:** Mae'r model Cynllun Braenaru yn anelu at ddatblygu proses llys fwy effeithlon, gan leihau faint o amser y mae teuluoedd yn ei dreulio yn y llys, ac mae cynnydd wedi'i wneud yn y maes hwn. Awgrymodd rhieni a oedd hefyd wedi profi CAP fod y Cynllun Braenaru yn fwy effeithlon. Dylid cynnal yr ymrwymiad i'r nod hwn mewn unrhyw weithredu yn y dyfodol. Fodd bynnag, mae'n hanfodol cydbwyso'r effeithlonrwydd hwn â sicrhau bod teuluoedd yn cael cyfle i leisio eu barn yn y llys. Mae hyn yn arbennig o bwysig ar gyfer mabwysiadu dulliau ymwybodol o drawma i oroeswyr cam-drin domestig.
- **Rhannu gwybodaeth am y broses gyda theuluoedd ar bob cam:** Gwerthfawrogodd plant a rhieni dderbyn gwybodaeth am yr hyn i'w ddisgwyl o bob cam o'r broses. Byddai cyfathrebu clir am benderfyniadau, cylch gwaith a rôl y llys teulu a'r hyn i'w ddisgwyl gan asiantaethau ar bob cam yn gwella profiad plant a theuluoedd o'r broses.
- **Ailystyried cam yr adolygiad:** Dylid ailasesu'r amcanion ar gyfer y cam hwn, gyda ffocws ar wella cyfathrebu â rhieni. Mae'r canfyddiadau'n awgrymu y byddai rhieni, yn enwedig goroeswyr cam-drin domestig, yn croesawu'r cam hwn. Dylid ystyried a fyddai'n well fframio'r cam hwn fel 'gwiriad' neu 'dilyniant'. Mae angen canllawiau mwy manwl a chlr ar y cam hwn o'r model cyn unrhyw weithredu pellach, gan ymgorffori canfyddiadau o'r adroddiad gwerthusiad cyntaf ar y Cynllun Braenaru (Barlow et al., 2025).

Cam-drin Domestig

- **Parhau i bwysleisio lleihau ail-drawmateiddio i oroeswyr cam-drin domestig:** Mae Cynllun Braenaru yn anelu at leihau ail-drawmateiddio i oroeswyr cam-drin domestig, ac mae'r canfyddiadau'n awgrymu bod angen gwelliannau pellach. Mae meysydd allweddol i'w gwella yn cynnwys sicrhau bod honiadau o gam-drin domestig yn cael eu hymchwilio a'u dogfennu yn y CIR, bod gweithwyr proffesiynol yn delio gyda thrafodaethau am gam-drin domestig yn sensitif, ac y dylid cynnig asesiadau risg DASH yn gyson. Argymhellir gweithredu hyfforddiant ar y cyd ar draws pob asiantaeth, gan gynnwys barnwyr. Dylai'r hyfforddiant hwn ganolbwyntio ar ddulliau ystyriol o drawma a rhywedd-ymatebol i gam-drin domestig i gefnogi cyflawni nodau'r Cynllun Braenaru yn llwyddiannus. Dylai'r hyfforddiant hwn gwmpasu deinameg cam-drin domestig, meithrin dealltwriaeth gyffredin o gysyniadau allweddol fel rheolaeth ormesol, sicrhau dulliau cyson o gyfweld a chefnogi plant, a darparu canllawiau ar gyfathrebu gyda phlant ac oedolion am brosesau gwneud penderfyniadau yn eu hachos.
- **Gweithredu mesurau arbennig:** Mae'r canfyddiadau'n awgrymu bod mesurau arbennig wedi'u cynnig yn aml mewn achosion Cynllun Braenaru, ond nad oeddent bob amser wedi'u gweithredu fel yr addawyd. I wneud y gorau o'u budd i oroeswyr cam-drin domestig, dylai gweithredu yn y dyfodol sicrhau bod y mesurau hyn yn cael eu hystyried yn gyson a'u darparu yn lle gwrandawiadau pan ofynnir amdanynt.
- **Pwysigrwydd gwasanaethau cam-drin domestig:** Cydnabuwyd gwasanaethau cam-drin domestig fel rhan annatod o'r Cynllun Braenaru. Fodd bynnag, nid oedd rhai cyfranogwyr wedi'u hatgyfeirio at y gwasanaethau hyn, ac roedd y rhai a gafodd eu hatgyfeirio weithiau heb eu cefnogi yn y llys oherwydd cyfyngiadau capasiti, staffio ac adnoddau. Dylai gweithredu'r Cynllun Braenaru yn y dyfodol sicrhau cynnwys gwasanaethau cam-drin domestig, atgyfeiriadau priodol, a digon o adnoddau a staffio.

- **Parhau i bwysleisio rheoli gwrth-honiadau:** Nododd cyfranogwyr fod dealltwriaeth a delio gyda gwrth-honiadau o gam-drin domestig gan weithwyr proffesiynol wedi gwella o dan y Cynllun Braenaru. Fodd bynnag, roedd rhai heriau'n parhau. Dylai gweithredu yn y dyfodol a safleoedd peilot presennol ystyried hyfforddiant ychwanegol ar reoli gwrth-honiadau, gan gynnwys hyfforddiant penodol i helpu gweithwyr proffesiynol i gyfathrebu gyda phlant am honiadau o ymddygiadau dieithrio, gwrthdaro, neu orfodaeth.

Cyfeiriadau

- Barlow, C., Richardson Foster, H., Scollay, C., Barter, C., Stanley, N., Miskowiec, A, Carruthers, W., Morris, V. & Carter, S. (2025). *Private Law Pathfinder Pilot: Process evaluation and financial analysis*. Ministry of Justice Report, <https://www.gov.uk/government/publications/private-law-pathfinder-pilot-process-evaluation-and-financial-analysis>
- Barnett, A. (2014). Contact at all costs? Domestic violence and children's welfare. *Child & Family Law Quarterly*, 26(4), 439–462. <https://bura.brunel.ac.uk/bitstream/2438/10241/6/FullText.pdf>
- Barnett, A. (2020). A genealogy of hostility: Parental alienation in England and Wales. *Journal of Social Welfare and Family Law*, 42(1), 18–29. <https://doi.org/10.1080/09649069.2019.1701921>
- Beckett, H., Warrington, C. & Soares, C. (2022). *Navigating complexity, risk and benefit in 'sensitive' research with children: Ethical Research Involving Children*. Child Ethics. <https://childethics.com/blog/navigating-complexity-risk-and-benefit-in-sensitive-research-with-children/> (accessed 05/06/2025)
- Braun, V., & Clarke, V. (2020). One size fits all? What counts as quality practice in (reflexive) thematic analysis? *Qualitative Research in Psychology*, 18(3), 328–352. <https://doi.org/10.1080/14780887.2020.1769238>
- Burton, M. (2021). What can go wrong in child arrangement proceedings where there are allegations of domestic abuse? *Journal of Social Welfare and Family Law*, 43(4), 471–474. <https://doi.org/10.1080/09649069.2021.1999109>
- Burton, M., & Hunter, R. (2023). Reforming the approach of the family courts in child arrangements cases involving allegations of domestic abuse. *Edward Elgar Publishing EBooks*, 139–154. <https://doi.org/10.4337/9781800881402.00018>
- Choudhry, S., & Rodriguez Gutierrez, D. (2024). *The family justice response to domestic abuse: A six country empirical study of the experiences of survivors, judges, lawyers and court appointed experts*. University of Oxford. <https://www.law.ox.ac.uk/the-family-justice-response-to-domestic-abuse>

- Coy, M., Scott, E., Tweedale, R., & Perks, K. (2015). 'It's like going through the abuse again': domestic violence and women and children's (un)safety in private law contact proceedings. *Journal of Social Welfare and Family Law*, 37(1), 53–69.
<https://doi.org/10.1080/09649069.2015.1004863>.
- Clemente, M., Padilla-Racero, D. (2015). Are children susceptible to manipulation? The best interest of the child and their testimony. *Children and Youth Services Review*, 51(415), 101-107 <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2015.02.003>
- Dalgarno, E., Ayeb-Karlsson, S., Bramwell, D., Barnett, A., & Verma, A. (2024). Health-related experiences of family court and domestic abuse in England: A looming public health crisis. *Journal of Family Trauma, Child Custody and Child Development*.
<https://doi.org/10.1080/26904586.2024.2307609>
- Comisiynydd Cam-drin Domestig. (2023). *The Family Court and domestic abuse: achieving cultural change*. https://domesticabusecommissioner.uk/wp-content/uploads/2023/10/DAC_Family-Court-Report_Oct-2023.pdf (viewed on 29/1/2025)
- Cyngor Cyfiawnder Teuluol. (2024). *Family Justice Council guidance on responding to a child's unexplained reluctance, resistance or refusal to spend time with a parent and allegations of alienating behaviour*. <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2024/12/Family-Justice-Council-Guidance-on-responding-to-allegations-of-alienating-behaviour-2024-1-1.pdf>
- Grey, R. (2024). Being made visible: Responding to complex needs created by child removal in the Family Court. *Journal of Social Welfare and Family Law*, 1–16.
<https://doi.org/10.1080/09649069.2024.2414624>
- Hargreaves, C., Cusworth, L., Alrouh, B., Broadhurst, K., Cowley, L., Abouelenin, M., & North, L. (2022). *Uncovering private family law: What can the data tell us about children's participation?* <https://www.nuffieldfjo.org.uk/resource/uncovering-private-family-law-what-can-the-data-tell-us-about-childrens-participation>
- Hunter, R., Burton, M., & Trinder, L. (2020, June 25). *Assessing risk of harm to children and parents in private law children cases: Final report*. Ministry of Justice.

<https://www.gov.uk/government/consultations/assessing-risk-of-harm-to-children-and-parents-in-private-law-children-cases>

Jones, R. (2023). *Profiadau plant a phobl ifanc o gymryd rhan mewn achosion preifat yn y llysoedd teulu*. (Rhif Ymchwil Gymdeithasol: 114/2023). Llywodraeth Cymru.

[Profiadau plant a phobl ifanc o gymryd rhan mewn gweithrediadau preifat yn y llysoedd teulu](#)

(viewed 12/12/2024)

Macdonald, G. S. (2016). Domestic violence and private family court proceedings: Promoting child welfare or promoting contact? *Violence Against Women*, 22(7), 832–852.

<https://doi.org/10.1177/1077801215612600>

Y Weinyddiaeth Gyfiawnder. (2025). *Family Court Statistics Quarterly: October to December 2024* <https://www.gov.uk/government/statistics/family-court-statistics-quarterly-october-to-december-2024/family-court-statistics-quarterly-october-to-december-2024#children-act---private-law> (mynediad 05/06/2024)

Orr, C., Fisher, C., Bell, M., O'Donnell, M., Martin, K., Glauert, R., & Preen, D. (2023). Exposure to family and domestic violence is associated with lower attendance and higher suspension in school children. *Child Abuse & Neglect*, 142, 105594.
<https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2022.105594>

Powell, M. A., McArthur, M., Chalmers, J., Graham, A., Moore, T., Spriggs, M., & Taplin, S. (2018). Sensitive topics in social research involving children. *International Journal of Social Research Methodology*, 21(6), 647-660.

Roe, A. (2021). *Children's Experience of Private Law Proceedings: Six key messages from research*. Spotlight series. London: Nuffield Family Justice Observatory
<https://www.nuffieldfjo.org.uk/resource/childrens-experience-of-private-law-proceedings-six-key-messages-from-research>

Singer, E., & Ye, C. (2013). The use and effects of incentives in surveys. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 645(1), 112-141.
<https://doi.org/10.1177/0002716212458082>

Women's Aid. (2020). *Research Integrity Framework*. [Research-Integrity-Framework-RIF-on-Domestic-Violence-and-Abuse-DVA-November-2020.pdf](#) (accessed 05/06/2025)

Atodiad A

Geirfa

Acronym/Term	Diffiniad
ASD	Anhwylder Sbectrwm Awtistiaeth
Cafcass	Gwasanaeth Cynghori a Chynorthwyo Llys i Blant a Theuluoedd
Cafcass Cymru	Yn darparu'r un gwasanaeth â Cafcass mewn perthynas â phlant sy'n byw yng Nghymru
CAP	Rhaglen Trefniadau Plant
CIR	Adroddiad Effaith ar Blentyn
CJI	Y Ganolfan Arloesi ym Maes Cyfiawnder
CPO	Swyddog Hwyluso Achos
DASH	Asesiad Cam-drin Domestig, Stelcio, Aflonyddu a Thrais Seiliedig ar Anrhydedd
Gorchymyn Gorfodi	Os yw rhiant/person â chyfrifoldeb rhiant wedi methu â chydymffurfio â Gorchymyn Trefniadau Plant, gellir gwneud cais am Orchymyn Gorofodi.
IDVA	Ymgynghorydd Trais Domestig Annibynnol
Ymgyfreithwyr Drostynt eu Hunain (LIP)	Unigolion sy'n mynychu'r llys heb gynrychiolaeth gyfreithiol
Cyfaill McKenzie	Unigolyn sy'n darparu cymorth moesol ac ymarferol i rywun sy'n rhan o achos llys sydd heb gyfreithiwr
MIAM	Cyfarfod Asesu a Gwybodaeth am Gyfryngu
MoJ	Y Weinyddiaeth Gyfiawnder
Cyfarwyddyd Ymarfer	Dogfen sy'n ategu rheolau'r llys gan nodi mwy o fanylion am yr ymarfer a'r weithdrefn y mae'n rhaid ei dilyn mewn achosion llys – gan gynnwys achosion llys teulu, sifil a throseddol.
Adran 8	Mae Adran 8 o'r Ddeddf Plant 1989 yn nodi pwerau'r llys i wneud • gorchmynion trefniadau plant (yn delio â chwestiynau am bwy y dylai plentyn fyw gyda nhw a/neu pwy y dylai dreulio amser gyda nhw)

	• gorchmynion camau gwaharddedig (yn nodi na ellir cymryd camau penodol mewn perthynas â phlentyn, er enghraifft newid ei grefydd) • gorchmynion mater penodol (yn delio â chwestiwn penodol am blentyn, er enghraifft ble y dylai plentyn fynd i'r ysgol neu a ddylai gael triniaeth feddygol benodol)
Mesurau Arbennig	Darpariaethau i gynorthwyo partïon agored i niwed yn ystod achosion llys, megis sgriniau, mynedfeydd/allanfeydd ar wahân ac ardaloedd aros ar wahân, cyfranogiad drwy gyswllt fideo, neu gymorth gan gyfryngwr. Gweler 'Cyfarwyddiad Ymarfer 3AA – Personau Agored i Niwed: Cyfranogiad mewn Achosion a Thystiolaeth' – - https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/family/practice_directions/practice-direction-3aa-vulnerable-persons-participation-in-proceedings-and-giving-evidence https://www.gov.uk/government/publications/domestic-abuse-bill-2020-factsheets/special-measures-in-family-proceedings#what-are-special-measures
Dadansoddiad Thematig	Methodoleg sy'n cynnwys darllen trwy set ddata ansoddol i nodi patrymau a datgelu ystyr
Ymarfer sy'n Seiliedig ar Drawma	Dull sy'n cynnwys bod yn sensitif i'r trawma y gallai defnyddwyr gwasanaeth fod wedi'i brofi ac yn ceisio'n weithredol atal ail-drawmateiddio.

Atodiad B

Model Peilot Cynllun Braenaru

Disodlodd y Cynllun Braenaru y Rhaglen Trefniadau Plant (CAP) bresennol mewn dwy ardal llys teulu, un yn Lloegr ac un yng Nghymru, gyda model newydd. Roedd pryderon wedi'u codi am achosion CAP, gan fod y rhain yn faith, yn cynnwys sawl gwrandawriad, gyda chyfranogiad uniongyrchol cyfyngedig gan wasanaethau cam-drin domestig, a chyfranogiad lleiaf gan blant (Hunter et al., 2020; Roe et al., 2021). Sefydlwyd y peilotau Cynllun Braenaru yn Dorset ac yng Ngogledd Cymru. Mae'r broses model peilot newydd yn cynnwys tri cham:

1. *Casglu gwybodaeth ac asesu:* Cymerir dull sy'n canolbwyntio ar y plentyn i ymchwilio i effaith y materion a gyflwynir yn y cais ar bob parti, ac yn enwedig ar blant. Mae hyn yn cynnwys nodi a datrys materion brys ac, yn dibynnu ar natur yr achos, cyfeirio Cafcass/Cafcass Cymru neu awdurdodau lleol i baratoi Adroddiad Effaith ar Blentyn (CIR). I lunio'r adroddiad hwn, mae staff Cafcass/Cafcass Cymru neu'r awdurdod lleol yn ymgysylltu â phlant, partïon, ac asiantaethau eraill (fel bo'n briodol), gan grynhoi'r materion i'r llys. Gall cymorth ychwanegol i oroeswyr cam-drin domestig ar y cam hwn gynnwys cwblhau asesiad risg DASH a gwneud atgyfeiriadau i wasanaethau cam-drin domestig ac Ymgynghorwyr Cam-drin Domestig Annibynnol (IDVA), fel bo angen.
2. *Ymyriadau a/neu wrandawriad penderfyniadau:* Rhennir y CIR gyda'r llys, sy'n ei adolygu ac yn penderfynu sut y dylai'r cais fynd yn ei flaen. Mae'r achos yn parhau drwy'r system, gyda chmau posibl nesaf yn cynnwys ceisiadau am wybodaeth ychwanegol (megis dogfennau ac adroddiadau neu wrandawriadau canfod ffeithiau), argymhellion ar gyfer datrysiadau y tu allan i'r llys, neu orchmynion ar gyfer ymyriadau teuluol (megis gorchmynion dros dro neu gyswllt goruchwylledig). Unwaith y bydd gan y llys yr holl wybodaeth angenrheidiol i wneud penderfyniad, gwneir gorchymyn terfynol yn unol â budd gorau'r plentyn.
3. *Cam Adolygu:*²⁰ Mae hyn yn digwydd rhwng tri a deuddeg mis ar ôl i'r gorchymyn terfynol

²⁰ Roedd y model peilot yn cynnwys y cam hwn, fodd bynnag, gyda chytundeb asiantaethau gweithredol, cafodd y cam adolygu ei ddileu o'r Cyfarwyddyd Ymarfer ym mis Rhagfyr 2024. Mae gwaith yn parhau i archwilio

gael ei wneud. Cysylltir â'r partïon i asesu sut mae'r gorchymyn yn gweithio iddynt. Bwriad y dilyniant yw deall effeithiolrwydd y gorchymyn, yn hytrach na monitro cydymffurfiaeth â gorchmynion llys neu fynd i'r afael â chwynion am y broses llys.

Am drosolwg manwl o'r broses o'r dechrau i'r diwedd, gweler Barlow et al., (2025).

dulliau amgen o gefnogi teuluoedd yn dilyn gorchymyn terfynol. [Diweddariad darparu Cyfraith Breifat - GOV.UK](#)

Atodiad C: Atodiad Technegol

Ystyriaethau Moesegol

Derbyniwyd cymeradwyaeth moeseg sefydliadol gan Bwyllgor Moeseg, Prifysgol Canol Swydd Gaerhirfryn. Derbyniwyd cymeradwyaeth i gynnal yr ymchwil hefyd gan y Weinyddiaeth Gyfiawnder (MoJ), Cafcass/Cafcass Cymru a Llywydd yr Adran Deulu.

Caniatâd a gwirfoddoldeb cyfranogwyr

Derbyniodd cyfranogwyr posibl daflenni gwybodaeth yn egluro bod cymryd rhan yn y gwerthusiad yn wirfoddol. Cafodd hyn ei ailgadarnhau ar ddiwrnod y cyfweiliad, gyda'r cyfwelydd yn cadarnhau nad oedd rhwymedigaeth ar gyfranogwyr i ateb unrhyw gwestiynau oedd yn well ganddynt beidio eu hateb a gallent ddod a'r cyfweiliad i ben ar unrhyw adeg heb roi rheswm. Rhoddodd pob cyfranogwr ganiatâd ar lafar neu yn ysgrifenedig cyn y cyfweiliad. Cawsant hefyd y dewis i newid neu dynnu data eu cyfweiliad yn ôl unrhyw adeg yn ystod neu hyd at wythnos ar ôl y cyfweiliad drwy gysylltu gyda'r tîm ymchwil.

Potensial ar gyfer niwed a dull sy'n adnabod trawma

Mabwysiadodd y prosiect hwn ddull sy'n adnabod trawma ble roedd diogelwch a lles cyfranogwyr yn ganolog. Roedd y dull hwn yn helpu'r tîm ymchwil i ddeall cymhlethdodau bywydau cyfranogwyr ac yn darparu pwynt cyfeirio ar gyfer dechrau mynd i'r afael â'r rhain (Beckett et al., 2022; Powell et al., 2018). Roedd enghreifftiau o sut oedd dull sy'n adnabod trawma yn cael ei fabwysiadu yn cynnwys (Beckett et al., 2022):

- Cydnabod presenoldeb posibl trawma ym mywydau cyfranogwyr ac effaith hyn ar ymgysylltu gydag ymchwilwyr. Gall trawma achosi i gyfranogwyr ei chael hi'n anodd cofio prosesau neu batrwm digwyddiadau, neu ddarparu cyfrif sy'n gwrthdaro yn ystod cyfweiliadau. Pan ddigwyddodd hyn, adlewyrchwyd arno, ond ni archwiliwyd gyda chyfranogwyr i leihau gofid posibl.
- Mabwysiadu dull lleihau risg ar gyfer ymchwil. Roedd hyn yn golygu nad oedd cyfranogwyr wedi eu heithrio yn seiliedig ar risg a nodwyd. Yn hytrach, roedd ymchwilwyr yn ystyried sut i leihau'r risgiau hyn a pha gefnogaeth y gellir ei chynnig i leihau'r gofid. Roedd hyn yn cynnwys ymgysylltu gydag asiantaethau cymorth o

ddechrau'r prosiect a sicrhau bod cefnogaeth ar gael o'r dechrau i'r diwedd fel bo'r angen.

- Cydnabod y gall gofid a theimladau anghyfforddus godi yn ystod cyfweiliadau. Cafodd cyfranogwyr eu hysbysu yn y taflenni gwybodaeth er bod yr astudiaeth yn canolbwyntio ar achosion llys, gall gyffwrdd ar gam-drin domestig a risgiau o niwed arall hefyd, a all o bosibl arwain at ofid neu straen emosiynol neu seicolegol. Roedd ymchwilydd yn rhoi sylw i arwyddion o ofid, a phan oedd y rhain yn digwydd, yn gwneud penderfyniadau 'gyda'r' cyfranogwyr yn hytrach nag 'i'r' cyfranogwyr o ran sut i fwrw ymlaen. Cafodd cyfranogwyr ddewis oedi neu i ddod a'r cyfweiliad i ben ar unwaith os oedd arwyddion o ofid. Dewisodd pob cyfranogwr i barhau gyda'r cyfweiliad ac atgoffwyd nhw o'r gefnogaeth oedd ar gael gan yr ymchwilydd. Rhoddodd partner y prosiect, y Ganolfan Arloesi ym Maes Cyfiawnder hefyd y dewis i'r sawl oedd yn cael eu cyfweld i dderbyn cefnogaeth gan seicolegydd clinigol.
- Cafodd effaith y testunau hyn ar y tîm ymchwil hefyd ei gydnabod. Cynigiwyd cefnogaeth yn ystod gwaith maes drwy ddad-briffio tîm. Cafodd ymchwilydd hefyd y dewis o dderbyn cefnogaeth gan seicolegydd clinigol y CJI.
- Darparodd y tîm ymchwil ddewisiadau i gyfranogwyr ynglŷn â sut a ble byddai'r cyfweiliadau'n cael eu cynnal. Er bod y rhan fwyaf o gyfranogwyr wedi dewis cyfweiliad ar-lein, roedd yn well gan rai gyfarfod yn bersonol. Roedd cyfweiliadau personol yn cael eu cynnal yn gyffredinol mewn gwasanaethau cam-drin, mewn lleoliad cyhoeddus priodol fel ystafell breifat mewn llyfrgelloedd lleol neu yng nghartref y cyfranogwr ble ystyriwyd ei bod yn ddiogel i wneud hynny.
- Roedd y tîm ymchwil yn gweld cyfranogwyr fel arbenigwyr yn eu profiadau eu hunain ac yn cynnwys cyfleoedd iddynt rannu unrhyw beth pwysig iddyn nhw yn ystod cyfarfodydd ymchwil. Cafodd cyfranogwyr y cyfle i rannu unrhyw wybodaeth y gallai'r tîm ymchwil fod wedi'i fethu oedd yn bwysig iddynt.
- Cafodd Protocol Digwyddiad Niweidiol Difrifol ac Ymchwil Moesegol ei sefydlu i fynd i'r afael ag unrhyw bryderon am ddiogelwch, neu risg i gyfranogwyr; fodd bynnag, nid oedd yna unrhyw sefyllfaoedd ble roedd angen gweithredu hyn. Cafodd pob cyfranogwr eu

dibriffio ar ddiwedd eu cyfweiliad a'u cyfeirio i rifau llinell gymorth a gwefannau perthnasol am gefnogaeth ychwanegol.

Cymhellion

Cafodd y cyfranogwyr i gyd gydnabyddiaeth ariannol am gyfrannu at yr astudiaeth ymchwil. Yn ôl Fframwaith Uniondeb Ymchwil Cymorth i Fenywod (2020), dylai cyfranogwyr dderbyn cydnabyddiaeth ariannol rhesymol am eu hamser ac anghyfleustra. Mae hyn yn arfer safonol o fewn ymchwil meintiol o'r natur hwn. Yn ogystal, mae cymhelliant wedi dangos cynnydd mewn lefelau cyfranogiad a brwdfrydedd ac ymgysylltiad cyffredinol gyda phrosiectau ymchwil, gan bod cyfranogwyr yn teimlo y gwerthfawrogi eu hamser gan ymchwilwyr (Singer & Ye, 2013). Ar ôl cysylltu gyda'r Grŵp Arbenigwyr Profiad Dioddefwr-Goroeswr y Ganolfan Gyswllt, cafodd pob cyfranogwr daleb siopa i ddiolch iddynt am eu cyfranogiad. Roedd gwerth y daleb yn gymesur i'w hoedran, gyda phlant iau yn derbyn taleb £10 a phlant hŷn ac oedolion yn derbyn £20. Hysbyswyd cyfranogwyr y gallent gadw eu taleb hyd yn oed os oeddent yn dewis gadael y cyfweiliad neu dynnu allan o'r astudiaeth.

Technegau ar gyfer cyfweld plant iau

Cynhaliwyd cyfweiliadau gyda phlant iau yn defnyddio amrywiol dechnegau a gweithgareddau ystyriol o blant. Er enghraifft, gofynnwyd i blant osod ei hunain ar hyd strbyn o rhuban neu llyn gyda 'Na' ar un pen ac 'Ia' ar y pen arall, gan ganiatáu iddynt fynegi eu bod yn cytuno neu'n anghytuno gyda datganiadau am eu cyfranogiad yn y broses llys teulu. Defnyddiwyd gemau cardiau i benderfynu beth oeddent yn ei hoffi neu ddim yn ei hoffi am ryngweithio gyda phartïon gwahanol yn ystod y broses hon. Yn olaf, archwiliwyd eu teimladau cyn, yn ystod ac ar ôl y broses yn defnyddio'r pecyn 'Bear Cards' a grëwyd gan John Veeken.

Cyfrinachedd ac anhysbysrwydd

Hysbyswyd cyfranogwyr y byddai eu hatebion yn parhau'n gyfrinachol oni bai bod yna bryder bod plentyn neu oedolyn mewn perygl o gael niwed. Roedd pob cyfweiliad yn ddienw wythnos ar ôl iddynt gael eu cynnal, gyda phob trawsgrifiad yn cynnwys nodwr lefel grŵp a lleoliad i'w defnyddio mewn dyfyniadau eglurhaol.

Atodiad D

Nodweddion Cyfranogwyr

Roedd y sampl olaf o rieni yn cynnwys 39 unigolyn ar draws y ddau safle (gweler Tabl 1). Roedd cyfartaledd oedran cyfranogwyr yn 40.7 ac yn tueddu i fod yn fenywaidd (66.7%) a Gwyn Prydeinig neu Gwyn Cymreig (82.1%). Roedd tua chwarter wedi adrodd eu bod wedi bod drwy'r broses CAP blaenorol a'r broses cynllun Braenaru newydd (25.6%).

Tabl 1: Nifer o rieni gafodd eu cyfweld ar draws y ddau safle

Safle	Mamau	Tadau	Teidiau a Neiniau	Cyfanswm
Dorset	6	2	0	8
Gogledd Cymru	19	11	1	31
Cyfanswm	25	13	1	39

Roedd y sampl terfynol o blant yn cynnwys naw o blant (chwech oed a hŷn) ar draws y ddau safle peilot (gweler Tabl 2). Roedd cyfartaledd oedran cyfranogwyr yn 12.4 ac yn tueddu i fod yn fenywaidd (66.7%) a Gwyn Prydeinig neu Gwyn Cymreig (66.6%).

Tabl 2: Nifer o blant gafodd eu cyfweld ar draws y ddau safle

Safle	Plant Ifanc (6-11)	Plant Hŷn (12+)	Cyfanswm
Dorset	2	0	2
Gogledd Cymru	1	6	7
Cyfanswm	3	6	9

Dangosir nodweddion y sampl (gan gynnwys profiad CAP) yn Nhabl 3.

Tabl 3: Nodweddion a adroddwyd arnynt gan gyfranogwyr yn y sampl

Ffactor	% o Blant a Rhieni (N=48)	% o Rieni (N=39)
Profiad CAP blaenorol		
Oes	25.6%	
Nac oes	74.4%	
Asiantaeth Arweiniol		
Cafcass/Cafcass Cymru	81.2%	
Cafcass/Cafcass Cymru ac awdurdod lleol	6.3%	
Awdurdod lleol	12.5%	
Pryderon diogelu neu les*		
Oes	52.1%	
Nac oes	47.9%	
Cam-drin domestig*		
Oes	71%	
Nac oes	29%	
Ymddygiad dieithrio *		
Oes	16.6%	
Nac oes	83.4%	
Canlyniadau achos cynllun Braenaru		
Plentyn yn byw gyda rhiant trwy'r amser neu'r rhan fwyaf o'r amser		51%
Plentyn yn byw gyda rhiant hanner yr amser		21%
Plentyn yn byw gyda rhiant llai o amser neu dim o gwbl		28%
Amser rhwng penderfyniad terfynol a'r cyfweiliad		
3-6 mis		13%
7-12 mis		36%
13-18 mis		31%
19-24 mis		10%
Dros 2 flynedd		10%

*Yn seiliedig ar ymatebion cyfranogwyr sy'n oedolion a dosbarthwyd gan y tîm ymchwil.